تاریخ دریافت مقالـه: ۱۳۹۶/۰۷/۰۲
تاریخ پذیرش نهایـی: ۱۳۹۶/۱۲/۲۳

ارزشیابی ضرورت و اهداف دوره کارشناسی ارشد رشته فرش دست‌باف در آموزش عالی بر مبنای الگو ارزشیابی سیپ*

سید محمد مهدی میرزاامینی
دانشجوی دکتری پژوهش هنر دانشکده پژوهش‌های عالی هنر و کارآفرینی دانشگاه هنر اصفهان
دکتر ایمان زکریایی کرمانی(نویسنده مسئول)
استادیار دانشکده صنایع دستی دانشگاه هنر اصفهان
Email: i.zakariaee@aui.ac.ir
دکتر محمدرضا نیلی احمد آبادی
دانشیار دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه اصفهان

گلجام
دوفصلنامه
علمی - پژوهشی
انجمن علمی
فرش ایران
شماره ۳۲
پاییز و زمستان ۱۳۹۶
۵

■ **چکیده:**

فـرش دسـت‌باف بـا توجـه بـه ویژگی‌هـای هنـری، اقتصـادی، ایجـاد اشـتغال و درآمدزایـی، نقـش مهمـی در اقتصـاد کشـور و مخصوصـا اقتصـاد مقاومتـی دارد. در ایـن بیـن آمـوزش عالـی در رشـد و توسـعه ایـن هنر-صنعـت می‌توانـد نقـش موثـری ایفـا کنـد. لـذا انجـام ارزشـیابی دقیـق و همـه جانبـه از برنامـه درسـی ایـن رشـته بـرای بهبـود و توسـعه آن ضـروری اسـت. پژوهـش حاضـر بـا هـدف ارزشـیابی برنامـه درسـی کارشناسـی ارشـد رشـته فـرش دسـتباف در بخـش زمینـه و بـر مبنـای الگـوی ارزشـیابی سـیپ انجـام شـد. روش مـورد اسـتفاده بـه صـورت ترکیبـی کمـی و کیفـی بـود. جامعـه آمـاری دانشـجویان، دانـش آموختـگان و اسـاتید مقطـع کارشناسـی ارشـد فـرش بودنـد کـه بـا پرسشـنامه محقـق سـاخته بـه صـورت ۲۱۹ نمونـه طبقه‌بنـدی تصادفـی در چهـار بعـد ضـرورت، زیرسـاخت‌ها، هـدف و نیـاز جامعـه مـورد نظرسـنجی قـرار گرفتنـد. روش نمونـه گیـری طبقه‌بنـدی تصادفـی بـه ایـن دلیـل انتخـاب شـد کـه از دانشـگاه‌های مختلـف مجـری مقطـع کارشناسـی ارشـد بـا توجـه بـه ظرفیـت اسـمی بـه تناسـب نمونـه انتخـاب انجـام شـود و نمونه‌هـا از شـانس برابـر برخـوردار باشـند. روایـی پرسشـنامه بـا توزیـع مقدماتـی و نظـر کارشناسـان تاییـد و پایایـی پرسشـنامه بـا محاسـبه آلفـای کرونبـاخ کل پرسشـنامه برابـر بـا ۰/۸۶۶ بـود. همچنیـن بـا ۲۳ نفـر از خبـرگان بـازار کار ایـن رشـته در خصـوص زمینه‌هـای مقطـع کارشناسـی ارشـد فـرش مصاحبـه عمیـق انجـام شـد. روش انتخـاب نمونـه، گلولـه برفـی بـود و حجـم نمونـه بـر اسـاس اشـباع نظـری انتخـاب شـد.

نتایـج ایـن تحقیـق نشـان می‌دهـد هرچنـد ضـرورت شـکل گیـری مقطـع کارشناسـی ارشـد فـرش تاییـد می‌شـود امـا در بعـد زیرسـاخت‌های آموزشـی و فرهنگـی بـازار کار و تدویـن اهـداف ایـن مقطـع توجـه و دقـت کافـی انجـام نشـده و در ایـن دو بعـد نیـاز بـه بازنگـری جـدی وجـود دارد. همچنیـن در بخـش نیازهـای جامعـه بیـن نظـر بـازار کار و دانشـگاهیان در اولویـت نیـاز تحقیـق، پژوهـش و آمـوزش اختـلاف نظـر معنـی داری وجـود دارد بایـن حـال بـر نیـاز جامعه فـرش بـه کارآفریـن و مدیـر تولیـد و بازرگانـی در هـر دو گـروه بـه شـکل معنـاداری تاکیـد شـده اسـت.

واژه‌های کلیدی: رشـته فـرش، کارشناسـی ارشـد، ارزشـیابی زمینـه، الگـو سـیپ (CIPP)

* ایـن مقالـه مسـتخرج از رسـاله دکتـری بـا عنـوان ارزشـیابی مقطـع کارشناسـی ارشـد رشـته فـرش دسـت‌باف در آمـوزش عالـی ایـران (بـا رویکـرد ارزشـیابیCIPP) بـه منظـور ارائـه برنامـه درسـی مطلـوب در دانشـکده پژوهش‌هـای عالـی هنـر و کارآفرینـی دانشـگاه هنـر اصفهـان اسـت.

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1396.13.32.9.9]

■ مقدمه:

تولید فرش در ایران سابقه‌ای به قدمت قالی معروف پازیریک و حتی پیش از آن دارد. این هنر-صنعت نقش برجسته‌ای در اقتصاد کشور و مخصوصا اقتصاد مقاومتی دارد و از سویی عامل گسترش فرهنگ و هنر اسلامی و ایرانی در سراسر جهان است. چنان‌که در جهان، ایران را با فرش‌اش می‌شناسند. بنابراین باید کوشید این جایگاه حفظ شود. طبیعتاً آموزش مهارت وفنون قالیبافی همواره وجود داشته که به دوره معاصر رسیده. با این حال آموزش فرش به صورت اکادمیک و دانشگاهی عمری کمتر از ۳ دهه دارد؛ اما متاسفانه نتایج و برایند تحقیقات گذشته نشان می‌دهد این رشته با وجود سودآوری اقتصادی بسیار و از سویی ارزش فاخر هنری، کمتر در معرض برخوردهای علمی بوده است و تمامی زیرشاخه‌های این رشته، از بحث مواد اولیه و ابزار تا بازرگانی و بازاریابی، بدون پشتوانه غنی علمی، و با اتکا به اصول سنتی و دانش غیر مدون پیش رفته است. خوشبختانه با راه‌اندازی رشته فرش دست‌باف در دانشگاه‌های ایران، این هنر سنتی رو به سوی مدون شدن و علمی شدن نهاد و قشر جوان و تازه فکر را برای مواجهه فرش با دنیای تازه مورد آموزش‌های علمی و مهارتی قرار داد.

هم‌اکنون نزدیک به پنج میلیون نفر در ایران، در ۳۵ شاخه مرتبط با آن به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم به کار مشغول‌اند(مرکز ملی فرش، ۱۳۹۵)؛ تا همین دو دهه اخیر بخش عمده آموزش و توسعه علمی و مهارتی این هنر همواره به صورت سنتی و به روش استاد و شاگردی انجام می‌شده است. آموزش استاد و شاگردی به مانند آموزش مکتبی و مدرسه ای از محیط زندگی واقعی و خانواده به شکل سینه به سینه الهام می‌گرفته است (زکریایی کرمانی، ۱۳۹۵، ۴۸). چنین آموزشی وسیله فراگیری سنت ها، نظام ارزش ها فنون تولید و ... بوده است. آموزش از آغاز اصولاً نقش اجتماعی و انتقال فرهنگی و ارزش‌ها را داشته در حالی که در عصر ما ارتباط آموزش با توسعه اقتصادی بیشتر مد نظر است و بر جدایی محیط کار و فعالیت از محیط استراحت و تفریح تکیه می شود. این دگرگونی مبین گذار از جامعه پراکنده و آرام کشاورزی به جامعه متمرکز و متحرک صنعتی است (فیوضات، ۱۳۷۲: ۵۰-۵۱).

در جامعه فرش، روش سنتی تولید علم بر اساس تجربه حاکم است و نشر آن نیز به صورت سینه به سینه بوده است. کمتر در متون تاریخی می‌توان به پایه‌های نظری راهکارهای اتخاذ شده برای بهبود کیفیت فرش دست یافت و یا کمتر می‌توان در زمینه نحوه تفکر پیشینیان در توسعه سبک خاص طراحی و یا انتخاب نقشمایه‌های فرش پی برد. عموماً نشر شفاهی علم بافت و طراحی و سایر فنون فرش در دستور کار قرار داشت. هرچند که این شیوه نشر دارای مزایایی است (مانند نیاز نداشتن به سواد و تحصیلات پیشرفته در جامعه و یا نداشتن نیاز به رسانه خاص) لیکن دارای مشکلات عمده‌ای نیز می‌باشد. از جمله این مشکلات می‌توان به تغییر محتوای دانش نشر یافته بر اساس میزان فهم و درک شنوندگان(که خود از منتقل کنندگان بعدی هستند)، کاهش میزان نشر بر اساس شرایط اقتصادی یا سیاسی جامعه، محدود بودن مخاطبان به افرادی که از نظر فیزیکی در دسترس قرار می‌گیرند و یا به طور اتفاقی در کوران این نشر قرار می‌گیرند اشاره نمود (بصام، ۱۳۸۹، ۱)

آمارهای صادراتی و وضعیت تولید در سال‌های پس از انقلاب منتهی به دهه اخیر همواره با نوساناتی روند نزولی و کاهشی داشته است (مرکز ملی فرش، ۱۳۹۵) لذا مسئولین امر در ابتدای دهه ۷۰ تصمیم گرفتند برای برون رفت از بحران‌های کاهش تولید و صادرات و پیشگیری از محو اصالت ها و زمینه های فرهنگی هنری وحذف تدریجی فرش دستباف از عرصه اجتماعی نسل جدید دانشگاه‌ها را برای تربیت نیروی انسانی متخصص و مجهز کردن این هنر - صنعت به سلاح علم و دانش روز برای غلبه به مشکلات و بحران‌های آن وارد عرصه کنند. در همین راستا در سال ۱۳۷۵ پس از فعالیت‌های غیر رسمی ورود فرش به دانشگاه رسما برنامه درسی رشته فرش تدوین و چند دانشگاه در مقطع کارشناسی اقدام به پذیرش دانشجو کردند (چیت‌سازیان و همکاران، ۱۳۸۲). در تداوم این رشته سرفصل مقطع کارشناسی ارشد

گلجام
دوفصلنامه
علمی - پژوهشی
انجمن علمی
فرش ایران
شماره ۳۲
پاییز و زمستان۱۳۹۶

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1396.13.32.9.9]

فرش هم در سه گرایش سال ۱۳۸۹تصویب شد.

در آموزش فرش چهار بخش عمده را می‌توان نام برد: ۱-طراحی، نقشه کشی و نقشه شناسی (که البته شناخت رنگ و رنگبندی نیز در همین دسته بندی قرار می‌گیرد)؛ ۲-رنگرزی و شیمی رنگ (نباتی و شیمیایی)؛ ۳-بافت و نحوه استفاده از ابزار فرش‌بافی؛ ۴-مرمت، تکمیل و مراحل پایانی فرش‌بافی (شست و شو و نگهداری هم در همین دسته بندی قرار می‌گیرد) (دانشگر، ۱۳۹۵، ۹۱) در آموزش عالی فرش نیز گرایش‌ها در بعد مهارتی ابتدا شامل پنج گرایش[1] بود که در بازنگری سال ۱۳۸۵ به سه گرایش کاهش یافت؛ در مقطع کارشناسی طراحی فرش،رنگرزی،بافت ومرمت فرش ودر ارشد شامل: مدیریت،طراحی ،رنگرزی ومواداولیه است. ودر یک ارزیابی اماری از دانشگاه‌های مجری رشته فرش پذیرش دانشجو در بخش طراحی و رنگرزی بیش از بافت و مرمت است.

آموزش فرش دست‌باف به طور کلی با اهداف زیر صورت می‌گیرد: ۱-تربیت نیروی انسانی؛ ۲-ارتقای کیفیت مواد؛ ۳-بهره‌وری بهینه از ابزار و سایر مقدورات؛ ۴-توسعه جغرافیایی صنعت فرش‌بافی؛ ۵-بهداشت دست‌اندرکاران - سلامت محیط کار؛ ۶-بازاریابی و افزایش سطح فروش و توسعه صادرات؛ ۷-ارتقا دانش مدیران در رده‌های مختلف مدیریت، به ویژه کارآفرینی و توزیع عادلانه کار؛ ۸-بهبود روش‌های تولید و عرضه و هماهنگی آن‌ها؛ ۹-تربیت مدیر (سیاست‌گذاری، ابتکار، برنامه‌ریزی راهبردی و غیره) (دانشگر، ۱۳۹۵، ۹۱). در مرور اهداف آموزش عالی فرش و مشخصا کارشناسی ارشد نیز به صورتی کلی این موارد و مواردی افزون بر این ها دیده می‌شود.

■ تاریخچه و پیشینه آموزش عالی فرش دست‌باف

تا قبل از شروع آموزش عالی فرش تجربه‌های پراکنده‌ای در آموزش در منابع ثبت شده. تا زمان تاسیس اولین دارالفنون در ایران روش آموزش سنتی و آموزش‌های پراکنده آموزشگاه‌ها ادامه داشته است. با این حال همانند سایر رشته‌های علوم تفکر ایجاد مدارس خاص برای این هنر صنعت در اذهان برخی جرقه زده و نخستین اثر آن را می‌توان در تاسیس «مدرسه صنایع مستظرفه» در سال ۱۲۸۹ هجری شمسی مشاهده کرد(بصام، ۱۳۸۹، ۲۳). در دوره‌ی پهلوی برخی آموزشگاه‌های قالی بافی با مجوز وزارت کار و امور اجتماعی به امر آموزش در زمینه‌ی فرش پرداختند (میرزایی، ۱۳۹۱، ۱۰). برخی نیز از روی خیرخواهی اقدام به دایر کردن مدارس فنی و هنری کردند که نمونه آن مدرسه ارک در تبریز بود که توسط خازن خان لشکر در ۱۳۱۰ تاسیس شد تا به دانش آموزان فقیر در این مدرسه آموزش قالیبافی بدهد (سرداری‌نیا، ۱۳۷۹، ۲۴۷). سال ۱۳۱۵ هنرستان دولتی که تابع وزارت پیشه و هنر بود در اصفهان تاسیس شد که در همان سال‌های آغاز رشته نقشه قالی در بین سه رشته هنری آن بود. این هنرستان با توجه محمدرضاشاه پهلوی توسعه پیدا کرد و در سال ۱۳۴۳ تعداد رشته های هنری آن به ۱۵ رسید که در این بین رشته نقشه قالی، قالیبافی و رنگرزی نباتی مربوط به فرش دست‌باف بود (ابوعطا، ۱۳۵۷، ۲۳و۷۷و۷۸).

در سال ۱۳۶۹ یک دوره کاردانی فرش دست‌باف توسط شرکت سهامی فرش ایران و باموافقت سازمان امور اداری واستخدامی و با همکاری دانشگاه هنر تهران برگزار شد و تعداد ۶۹ نفر دانشجو در این رشته مشغول به تحصیل شدند. هرچند که با تاسیس رشته صنایع دستی در سال ۱۳۶۲ ، تعدادی از دانشجویان نسبت به فرش مطالعاتی داشتند، لیکن اقدام مشترک شرکت سهامی فرش ایران و دانشگاه هنر به عنوان نخستین فعالیت آموزش عالی که مستقیما به امر فرش پرداخته شد مطرح گردید. در سال ۱۳۷۲ دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف‌آباد اولین واحد دانشگاهی بود که با ارائه رشته فرش دست‌باف در مقطع کاردانی، این رشته را وارد دانشگاه کرد. پس از آن، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند در سال ۱۳۷۳ مبادرت به پذیرش دانشجو کرد. در سال ۱۳۷۴ با تاسیس دانشگاه جامع تکنولوژی همپا با سایر رشته‌های پیشتاز در این دانشگاه،

۱. در سرفصل مصوب مقطع کارشناسی مصوب سال ۱۳۷۴/۱۲/۲۰ پنج گرایش طراحی قالی، رنگرزی، بافت، مرمت و تکمیل، سایر زیراندازها تعریف شده بود که پس از ۱۰ سال و در بازنگری به سه گرایش طراحی فرش،بافت ومرمت فرش،رنگرزی کاهش یافت.

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1396.13.32.9.9]

کار مطالعه و تدوین برنامه درسی کاردانی ، علمی کاربردی فرش دست‌باف در وزارت جهاد سازندگی آغاز شد. با تصویب برنامه درسی در سال ۱۳۷۵ هشت مرکز آموزشی وابسته به دفتر مراکز آموزش عالی جهاد سازندگی شروع به پذیرش دانشجو در این رشته کردند. همزمان با تدوین برنامه کاردانی علمی کاربردی فرش، سازمان صنایع دستی با هماهنگی وزارت فرهنگ و آموزش عالی اقدام به تدوین برنامه درسی کارشناسی پیوسته فرش نمود(بصام، ۱۳۸۹: ۲۳-۲۵) در سال‌های پس از ۱۳۷۵ آموزش عالی در انواع دانشگاه‌ها توسعه پیدا کرد.

در آخرین اقدام نیز اسفند سال ۱۳۸۹ سرفصل پیشنهادی دانشگاه کاشان در مقطع کارشناسی ارشد و در سه گرایش طراحی، رنگرزی و مواد اولیه و مدیریت فرش مورد تصویب وزارت علوم قرار گرفت. در تاریخ ۱۳۹۲/۶/۱۷ دانشگاه هنر تهران سرفصل جدیدی را بدون گرایش به تصویب وزارت علوم رساند (میرزاامینی، ۱۳۹۲، ۱۵۲). در حال حاضر ۳۶ واحد اموزش دانشگاهی در سراسر کشور رشته فرش را در مقاطع مختلف ارائه می‌کنند که از این بین ۵ دانشگاه مقطع کارشناسی ارشد فرش را ارائه می کنند. دانشگاه های کاشان، هنر اسلامی تبریز وعلم وهنر یزد باسه گرایش و هنر تهران وهنر اصفهان بدون گرایش ارایه می نمایند. از سال ۱۳۹۱ تا کنون هم شش دوره کنکور کارشناسی ارشد فرش برگزار شده است. با مقدمه حاضر تاریخچه اموزش عمومی و عالی فرش را می‌توان شامل ۴ دوره به شرح جدول شماره ۱ تبیین کرد.

در بررسی تحقیقات گذشته که مشخصا به آموزش عالی فرش می‌پردازند نتایج به صورت خلاصه در جدول شماره ۲ بیان شده‌اند. در این تحقیقات تا کنون بررسی مشخصی در مورد مقطع کارشناسی ارشد فرش و زمینه‌های شکل‌گیری آن انجام نشده. نتایج این تحقیقات عموما یا به صورت کلی آموزش عالی هنر و فرش را مورد توجه قرار داده یا به صورت موردی مقطع کارشناسی را که به نوعی یکی از زمینه‌های شکل گیری مقطع کارشناسی ارشد است را هدف قرار داده.

برایند کلی نتایج این تحقیقات حاکی از آن است که آموزش عالی فرش هرچند ضرورت‌های غیر قابل انکاری برای شکل گیری داشت اما در روند اجرا و تحقق اهداف و توسعه آن دچار مشکل شده. نکته دیگر این است در این تحقیقات عموما به اصول علمی و مدون شده برنامه درسی که به عنوان یک شاخه علمی وجود دارد تاکنون توجه نشده و متعاقبا ارزشیابی و بازنگری آن‌ها بدون بهره از این حوزه علمی است. لذا ضروری است تا در ارزشیابی مقطع تازه تاسیس این رشته مطابق با اصول علمی پیش رفت تا مشکلات آن بهتر مشخص و برای رفع آن‌ها اقدام شود.

از این رو الگوی سیپ به عنوان چارچوب نظری این تحقیق انتخاب شد.

یکی از عناصر مهم الگوی سیپ، زمینه های برنامه درسی است از جمله مؤلفه های مهم زمینه ها، انتظارات افراد و گروه های مختلف نسبت به برنامه درسی است که باید قبل از طراحی و

جدول ۱: خلاصه تاریخ آموزش در فرش دست‌باف

سال آغاز	عنوان دوره	شرح	سال پایان
...	آموزش سنتی	آموزش و تولید علم بر اساس تجربه حاکم است و نشر آن نیز به صورت سینه به سینه بوده است	۱۲۷۴
۱۲۷۴	تلاش برای آموزش‌های رسمی (آموزش‌های مصوب نهادهای فرهنگی، (هنری، آموزشی	تلاش‌هایی از ایجاد درس قالیبافی در مدارس و هنرستان‌ها تادوره‌های آزاد و موقت علمی-کاربردی و یک گرایش در دانشگاه	۱۳۷۵
۱۳۷۵	آغاز آموزش عالی فرش (در دانشگاه‌ها (به صورت برنامه درسی مصوب	طرح و تصویب رشته فرش در وزارت علوم تا اولین بازنگری سرفصل	۱۳۸۵
۱۳۸۵	دوره بحران	افزایش بی رویه کمی دانشگاه‌ها، سردرگمی در برنامه‌های درسی کارشناسی و کارشناسی ارشد، مشکل در اشتغال ... دانش‌آموختگان، عدم توازن جنسیت در پذیرش	...

منبع: نگارندگان

گلجام
دوفصلنامه
علمی - پژوهشی
انجمن علمی
فرش ایران
شماره ۳۲
پاییز و زمستان۱۳۹۶

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-02]

[DOR: 20.1001.1.20082738.1396.13.32.9.9]

جدول ۲: خلاصه پیشینه موضوع تحقیق

سال	نویسنده	خلاصه یافته‌ها
۹۵	صوراسرافیل	اشاره دارد دانشکده‌های فرش بدون توجه به کیفیت و چگونگی آموزش آنان با وجود برخی کمبودها و مشکلات عمیق و ساختاری، هدف وجودی این دانشکده‌ها را مخدوش کرده.
۹۵	میرزاامینی و همکاران	آموزش عالی فرش در رشد اقتصادی هنر فرش تاثیر محسوسی نداشته و نتایج آموزش‌های فعلی در دانشگاه به ایجاد جریانی تکاملی در هنر–صنعت فرش منجر نشده
۹۴	رحیم‌پناه	دانش‌آموختگان کارشناسی فرش نتوانسته‌اند ارتباط مناسبی از لحاظ کاری با تولیدکنندگان فرش دستباف برقرار کنند
۹۴	میرزاامینی و جوانمرد	با ارزیابی آموزش عالی فرش نتیجه گرفتند توسعه آموزش عالی از نظر ارتقا مقطع و گسترش کمی در دانشگاه‌های مختلف کشور باید با احتیاط بیشتری انجام شود و شرایط موجود از نظر سرفصل، اساتید، منابع، دانشجو و محیط‌های آموزشی و بازار کار مورد بازبینی مجدد قرار گیرد تا اثر گذاری مطلوبی را داشته باشد.
۹۳	ذوقی	رشته فرش هنوز موفق به از بین بردن شکاف آموزه‌های دانشگاهی و پیوند آن با نیاز بازار نشده است
۹۳	میرزاامینی و جوانمرد	تأثیر آموزش عالی فرش دستباف بر توسعه ابعاد چهارگانه کارآفرینی، هنری، اقتصادی و علمی در شرایط مطلوبی قرار ندارد.
۹۲	حریری	با بررسی تولیدات علمی حوزه موضوعی فرش نمایه شده در پایگاه Science Direct نشان داده‌اند از مجموع ۴۲۶ مقاله (از سال ۱۹۲۴ تا ۲۰۱۵ میلادی) ایران با تولید ۱۰ مقاله علمی در این زمینه در رتبه پانزدهم دنیا قرار دارد
۹۲	رحیم‌پناه	رشته دانشگاهی فرش دست‌باف نتوانسته بر جنبه‌های فرهنگی و اقتصادی بازار فرش دست‌باف شهر تهران تأثیر گذار باشد
۹۲	غفرانی زفره‌ای	در پایان نامه خود با مقایسهٔ دو شیوهٔ آموزش طراحی فرش آکادمیک و آزاد، در تلاش برای رسیدن به راهکاری همگرا برای داشتن نظامی فعال و پویا در عرصهٔ آموزش طراحی فرش است
۹۲	میرزاامینی	در این گزارش علمی اشاره شده رشته فرش دیر دانشگاهی شده اما پس از دانشگاهی شدن بدون برنامه ریزی صحیح و با شتابزدگی اسیر کمی گرایی لجام گسیخته شده و توسعه دانشگاه‌ها و مقاطع تحصیلی به مشکلات این دوره اعم از دانشجویان بی انگیزه، کمبود منابع و امکانات و اساتید دامن زده.
۹۱	میرزایی	آموزش فرش در ایران با نابسامانی‌های بزرگ همراه است. یکی از علل این نابسامانی نبودن برنامه جامع و کامل اموزشی در این زمینه است
۹۰	مقنی‌پور	نتیجه می‌گیرد ملاک علاقه شخصی هیچ‌گاه در رشته‌های دانشگاهی مرتبط با هنرهای سنتی روی نمی‌دهد (به عنوان نمونه در رشته فرش) و پذیرفته شدگان این نوع رشته ها هیچ نوع اطلاعی از اهداف آموزش دانشگاهی این رشته‌ها و انتظاراتی که از دانش آموختگان آن می رود، ندارند
۸۹	بصام	نیاز به برطرف کردن سه دسته مشکل شامل استاد، منابع درسی و تجهیزات آزمایشگاهی و کارگاهی را مطرح می‌کند
۸۸	اسپنانی و سلطانی‌نژاد	آموزش طراحی فرش با رویکرد علمی و آکادمیک در آغاز برای بهینه سازی و سرعت بخشی به شیوه سنتی آن تدوین گردید. اما با گذشت یک دهه به نظر می‌رسد هنوز این شیوه به دلایل متعدد به ویژه گسیختگی در تعالیم بین شیوه‌های سنتی و علمی با یادگیری مطلوب فاصله داشته و به همراه عوامل دیگر موجب افت بهره‌وری آموزش در مراکز دانشگاهی شده است
۸۸	کریمی ماچیانی و سلطانیان	نتایج این تحقیق نشان می‌دهد سطح مهارت، گذراندن دوره‌های آموزش تکمیلی بعد از دانش آموختگی، محل تحصیل (دانشگاه دولتی و غیر دولتی)، موفقیت تحصیلی، استان محل زندگی، مشکلات مالی و شغل والدین بر وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان فرش تأثیر گذاشته
۸۶	کارآمد و همکاران	در مقایسه شیوه پذیرش دانشجویان فرش و نقاشی پیشنهاد نموده‌اند که گزینش دانشجویان فرش به صورت نیمه متمرکز انجام شود.
۸۵	خورسند رحیم‌زاده	قویترین عامل موثر بر انتخاب رشته فرش خصوصیات فردی (علایق، گرایشها، تجربیات) و پس از آن عوامل اجتماعی و خانوادگی (ارزشهای اجتماعی و محیط و فضای زندگی) و سپس عوامل اقتصادی در افق آینده (کسب درآمد و اشتغال) می‌داند

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1396.13.32.9.9]

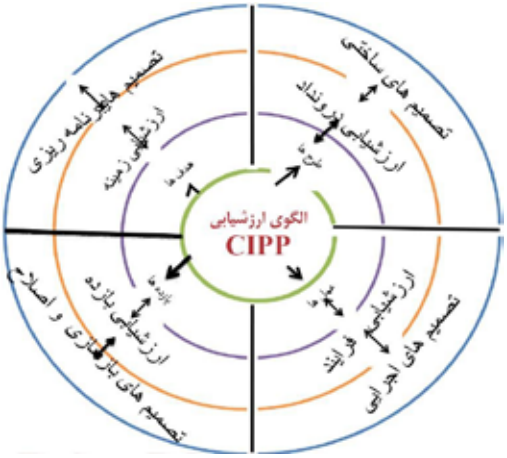
۸۵	نوروززاده وهمکاران	بیشترین سهم واگذاری بازنگری برنامه درسی به گروه علوم انسانی و کمترین سهم به گروه هنر تعلق دارد؛ همچنین بیشترین سهم واگذاری بازنگری برنامه درسی به دوره کارشناسی و کمترین سهم مربوط به دوره دکتری است.
۸۲	چیت سازیان	به تاریخچهٔ تدوین دورهٔ کارشناسی فرش و اجرای آن اشاره دارد. اشاره به این مهم که یکی از راه‌های اصلی پیشگیری از محو اصالت‌ها و زمینه‌های فرهنگی هنری و حذف تدریجی فرش دستباف از عرصهٔ اجتماعی نسل جدید بهره‌گیری از شیوه‌های پیشرفته آموزشی پژوهشی و علمی کردن تجارب دیرینه و ثبت و ضبط اندوخته‌های هزاران‌ساله و قرار دادن در فرایند تعلیم و تربیت نسل جوان است.
۸۲	دیاری	فلسفه وجودی رشته فرش را بیان کرده و با توجه به نیاز ارتقا و حتی ادامه حیات هنر صنعت فرش به امر کارشناسی، پژوهش و برنامه‌ریزی بسیار دقیق نیاز به این رشته را منطقی‌ترین راه می‌داند
۸۲	دانشگر و کارگر	هر کدام از یک منظر به تأثیر آموزش دانشگاهی رشته فرش در حفظ اصالت‌های هنری و مواریث فرهنگ بومی پرداخته‌اند و محتوای برنامه درسی رشته فرش از جمله مواردی است که تأثیر زیادی بر کیفیت تعلم در این شاخه از علم دارد
۸۲	حشمتی رضوی	اشکالات این برنامه را شامل خطا در تشخیص هدف، کافی نبودن دروس برنامه و خطا در تشخیص گرایش‌های برنامه دانسته و علاوه بر آن به کمبودهایی نظیر کمبود استاد، کمبود کتب درسی و عدم همکاری نهادهای فرش با برنامه مصوب در زمینه اجرای این دوره‌ها اشاره می‌کند
۸۲	منتظر	با بررسی گرایش رنگرزی رشته فرش به اشکالات محتوایی در دروس و تعریف کلی موضوع رنگرزی اشاره می‌کند
۸۲	صوراسرافیل	نیاز به بازنگری در دانشکده‌های فرش را مطرح می‌کند و معتقد است صرف نظر از جنبه هنری بودن فرش، کالایی بودن آن باید مد نظر باشد و به همین دلیل احتیاج به علم دارد.
۸۲	اسدی و صادق‌زاده	مشکلات آموزشی این رشته را بررسی کرده و پیشنهاداتی برای شیوه‌های آموزشی ارائه می‌دهند
۸۲	بصام	وظیفه اصلی رشته را توجه به اشتغال و حضور در عرصه‌های کار را از وظایف اصلی فارغ‌التحصیلان می‌داند
۸۲	سبحه	چالش‌های پیش روی دانشجویان فرش را کاهش کیفیت، از دست دادن بازار جهانی، درجا زدن در طراحی، مواد اولیه نامرغوب و مانند آن‌ها می‌داند و انتظارات جامعه فرش را غلبه بر این چالش‌ها می‌داند. وی همچنین ایجادتحول علمی بدون پشت پازدن به سنت هاواصالت ها رانیز انتظار از دانشجویان فرش می داند
۸۲	حصوری	به علت سنتی بودن تولید فرش در ایران قاطعانه با دانشگاهی کردن رشته فرش مخالف است
۸۲	اله داد	مشکل را در کمبود منابع درسی دیده و اعتقادی به کمبود استاد مسلط بر منابع درسی نداشته
۸۲	سعیدی	به دلیل درست عمل نکردن دانشگاه‌ها از نظر اجرایی با ادامه روند فعلی مخالف بوده و برنامه ریزی علمی رانیاز تداوم آن می داند
۸۲	عابد	علت اینکه به فکرایجاد رشته فرش افتادیم ضرورت بیرون آمدن مدیریت فرش از حالت تجربی و نیازبه کارشناسان دارای اطلاعات جامع در زمینه هایی مثل مواد اولیه،طرح ورنگ واقتصاد فرش رفع مشکلات بود
۸۲	عسگری کیا	به چگونگی ورود داوطلبان به دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی پرداخته و اشاره دارد درصد بالایی از پذیرفته شدگان رشته‌های هنر دانش آموزانی هستند که رشته هنر انتخاب دوم آنها است.
۸۱	سلطانیان و همکاران	به این نتیجه می‌رسد وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان هنر صنعت فرش دستباف با متغیرهایی نظیر ارتباط تشکل‌های تولیدی، تجاری، بازرگانی، میزان مهارت عملی، آموزش‌های کوتاه مدت حرفه‌ای، شغل اعضای خانواده، میزان مهارت در بافت فرش‌های هنری و صادراتی، جایگاه اجتماعی مشاغل مرتبط با فرش در محیط زندگی، انتظارات شغلی، محیط قانونی و پذیرش اجتماعی ارتباط معنی داری دارد.
۸۱	رحمانی و همکاران	نتیجه گرفته تغییرات رفتار حرفه‌ای دانشجویان رشته فرش دست‌باف پس از گذراندن دوره‌های آموزشی محسوس نبوده.
۷۹	بصام	اشاره دارد صنعت فرش پایا بوده و یکی از مشکلات اصلی در ساختار سنتی فرش است که با ورود دانش‌آموختگان به بازار فرش، امکان تغییر ساختار تولید فرش دست‌باف به سوی یک هرم نیروی انسانی متوازن و پایدار وجود دارد

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1396.13.32.9.9]

تدوین برنامه شناسایی شده و در حین اجرا و پایان آن، میزان تأمین آن ها مورد ارزشیابی قرار گیرد (نیکخواه و همکاران، ۱۳۹۰، ۱۲۶).

■ چارچوب نظری تحقیق: الگوی ارزشیابی cipp

الگوی سیپ ابتدا توسط کوبا و سپس توسط دانیل استافل بیم و همکاران وی در سال ۱۹۶۰، طرح‌ریزی و به وجود آمد. محققان ضمن اشاره به امکان استفاده از روش‌های اندازه‌گیری، قضاوت حرفه‌ای، طرح‌های آزمایشی و شبه آزمایشی و همچنین الگوی تحقق یافتن هدف‌ها، آن‌ها را برای انجام ارزشیابی جامع و کافی ندانستند. آنان با بررسی وضعیت موجود ارزشیابی و نشان دادن ۱- نارسایی در تعاریف ارائه شده برای ارزشیابی، ۲- نا مشخص بودن فرایند ارتباط ارزشیابی با تصمیم‌گیری جهت ایجاد تغییر، بهبود و یا نوآوری، ۳-عدم وجود ابزارهای لازم جهت تشخیص ارزش برنامه‌ها و فعالیت‌ها، ۴- عدم توجه به شناخت نیازهای مخاطبین ارزشیابی و ۵- تفاوت طرح‌های ارزشیابی و پژوهشی از نظر هدف، تعریف جامعی برای ارزشیابی ارائه نمودند: «فرایند تعیین کردن، به دست آوردن و فراهم ساختن ا طلاعات توصیفی و قضاوتی در مورد ارزش و مطلوبیت هدف‌ها، طرح، اجرا و نتایج به منظور هدایت تصمیم‌گیری، خدمت به نیازهای پاسخگویی و درک بیشتر پدیده‌های مورد بررسی» (استافل بیم و شینگ فیلد، ۱۹۸۶، ۱۵۹). در این

نمودار شماره یک: مدل کلی الگوی سیپ (استافل بیم، ۲۰۰۳)

تعریف ارزشیابی فرایند مستمری است که ۳ مرحله دارد. در مرحله تعیین کردن، ارزشیاب تلاش می‌کند تا آنچه را که تصمیم‌گیرندگان برای تصمیم‌گیری نیاز دارند، مشخص و به صورت روشن بیان کنند. این مرحله به سنجش نیازهای آموزشی و تدوین هدف‌های برنامه کمک می‌کند. در مرحله به دست آوردن، اطلاعات لازم در مورد برنامه جمع آوری، سازماندهی و تحلیل می‌شود. در مرحله فراهم آوردن، از ترکیب اطلاعات به دست آمده و تحلیل شده، یافته‌های قابل استفاده جهت تصمیم‌گیری در مورد برنامه به صورت توصیفی (توصیف دقیق برنامه مورد ارزشیابی) و قضاوتی (مقایسه یافته‌ها با معیارهای ارزشیابی) فراهم و جهت اقدامات عملی با هدف بهبود و اصلاح برنامه در اختیار مخاطبین قرار داده می‌شود (کیامنش، ۱۳۹۲، ۲)

تعریف بیان شده زیر بنای الگویی است که در منابع با استفاده از ترکیب حروف اول چهار واژه Context، Input، Process ،Product به نام CIPP(در منابع فارسی سیپ) شناخته می‌شود(نمودار شماره ۱). الگوی CIPP یک چارچوب جامع برای ارزشیابی در حوزه‌های مختلف از جمله برنامه‌درسی فراهم آورده است. مهمترین هدف ارزشیابی در الگو سیپ بهبود عملکرد برنامه است. این الگو به دست اندرکاران برنامه کمک می‌کند تا با جمع‌آوری اطلاعات به صورت منظم برنامه خود را در جریان اجرای برنامه و در پایان اجرای آن اصلاح کنند. در این الگو برای شناخت میزان موفقیت برنامه در تحقق هدف‌های تعیین شده، علاوه بر سه مرحله ذکر شده به ۲ نوع اطلاعات توصیفی و قضاوتی و چهار عنصر کلیدی برنامه که باید مورد سنجش و ارزشیابی قرار گیرند نیز اشاره می‌کند.

استافل بیم (۱۹۸۶) الگوی ارزشیابی سیپ را فرایندی چرخشی می‌داند که به فرایند توجه دارد نه به محصول یا بازده. به عبارتی وی مهمترین هدف ارزشیابی را بهبود و اصلاح می‌داند نه اثبات برنامه. برای رسیدن به هدف بهبود و اصلاح برنامه، استافل بیم ارتباط متقابل بین مجریان ارزشیابی و همچنین بین مجریان ارزشیابی و تصمیم‌گیرندگان را تشویق میکند. درالگوی سیپ

گلجام
دوفصلنامه
علمی - پژوهشی
انجمن علمی
فرش ایران
شماره ۳۲
پاییز و زمستان ۱۳۹۶

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1396.13.32.9.9]

هـر یـک از ایـن چهارعنصـر کلیـدی بـا یـک نـوع ارزشـیابی خـاص مـورد بررسـی قـرار می‌گیـرد. در ایـن مقالـه بـه صـورت مشـخص بـه ارزشـیابی زمینـه مقطـع کارشناسـی ارشـد رشـته فـرش پرداختـه می‌شـود. بـا توجـه بـه دو نـوع ارزشـیابی تکوینـی و پایانـی رابطـه ایـن دو نـوع بـا ارزشـیابی زمینـه در جـدول شـماره ۳ آورده شـده اسـت.

جدول ۳: رابطه بین ارزشیابی زمینه و دو نوع ارزشیابی تکوینی و پایانی

ارزشیابی	ارزشیابی تکوینی (آینده نگر با نقش تصمیم (گیری	ارزشیابی پایانی (گذشته نگر با (نقش پاسخگویی
زمینه	چه نیازهایی باید برآورده شود؟	آیا نیازهای مهم شناسایی‌شده‌اند؟

منبع: کیامنش (۱۳۹۲)

اولیـن و مهـم تریـن نـوع ارز شـیابی الگـوی سـیپ، ارزشـیابی زمینه‌هـا اسـت در ایـن ارزشـیابی بـه نیازسـنجی و توصیـف نیازهـا، ارزیابـی منطـق برنامـه و امـکان سـنجی روش هـای اجـرای آن بـرای تعریـف و تبییـن هـدف هـا و اولویـت هـا پرداختـه مـی شـود (اسـتافل بیـم، ۲۰۰۳). مؤلفـه هـای مهـم ایـن ارزشـیابی کـه در پژوهـش هـای متعـدد از جملـه ونـگ بـن جریـت[1] (۲۰۰۳)، هکـن و سـول[2] (۲۰۰۹)، و فتـری تـاوت[3] و همـکاران (۲۰۰۹) مـورد بررسـی قـرار گرفت، عبـار تانـد از نیازسـنجی و تعییـن انتظـارات افـراد و گـروه هـای مختلـف از برنامـه و تعییـن هـدف هـای آن.

■ روش تحقیق

ایـن تحقیـق از نـوع تحقیقـات ترکیبـی بـه معنـای ترکیـب دو روش کمـی و کیفـی اسـت. در روش کمـی از سـطح توصیـف و در روش کیفـی ازسـطح تحلیلـی و اکتشـافی اسـتفاده می‌شـود. همچنیـن از حیـث هـدف توسـعه‌ای-کاربردی اسـت و در گـروه پژوهش‌هـای ارزشـیابی قـرار می‌گیـرد. چهارچـوب نظـری تحقیـق نیـز بـر اسـاس الگـوی ارزشـیابی CIPP قـرار دارد کـه در ایـن مقالـه تنهـا بـه ارزشـیابی زمینـه بـا ابـزار مصاحبـه (نیمـه سـازمان یافتـه و بـه صـورت عمیـق) و پرسشـنامه (محقـق سـاخته) پرداختـه شـده اسـت. بـرای گـرد آوری اطلاعـات از هـر دو روش کتابخانـه‌ای و میدانـی بهـره گرفتـه شـده اسـت.

1. Wongbenjarat
2. Hakan & Seval
3. Phattharayuttawat

• اهداف این تحقیق به شرح زیر است:

۱- شناسـایی ضـرورت راه انـدازی مقطـع کارشناسـی ارشـد فـرش

۲-بررسـی اهمیـت زیرسـاخت‌های آموزشـی و فرهنگـی بـرای راه انـدازی مقطـع کارشناسـی ارشـد رشـته فـرش

۳- بررسـی اهـداف مقطـع کارشناسـی ارشـد فـرش دسـتباف

۴-شناسـایی نیـاز جامعه (ودانشـگاه) به دانش‌آموختـگان دوره کارشناسـی ارشـد فرش

• جامعه و نمونه آماری

در ایـن تحقیـق جامعـه آمـاری عبـارت اسـت از دانشـجویان و دانش‌آموختـگان و اسـتادان و کارشناسـان رشـته فـرش دسـت‌باف در مقطـع کارشناسـی ارشـد فـرش همچنیـن مرکـز ملـی فـرش ایـران و مسـئولین و فعـالان شـرکت‌ها، کارگاه‌هـا و موسسـات دولتـی و خصوصـی فعـال در بـازار فـرش دسـت‌باف ایـران کـه بـه عنـوان بـازار کسـب و کار و محـل اشـتغال دانش‌آموختـگان فـرش در تحقیـق شـناخته می‌شـوند کـه همـه ایـن مـوارد جامعـه آمـاری تحقیـق را تشـکیل می‌دهنـد. در جـدول شـماره ۴ فراوانـی دانشـجویان پذیرفتـه شـده در مقطـع کارشناسـی ارشـد فـرش از ابتـدا تاکنـون قابـل مشـاهده اسـت.

در ایـن تحقیـق در بخـش کمـی (تکمیـل پرسشـنامه‌های محقـق سـاخته) از روش نمونـه گیـری طبقه‌بنـدی احتمالـی اسـتفاده شـده اسـت. ایـن روش بـه ایـن دلیـل انتخـاب شـد تـا نمونـه در دانشـگاه‌های مختلـف مجـری مقطـع کارشناسـی ارشـد فـرش بـا همـان نسـبتی کـه در جامعـه وجـود دارنـد بـه عنـوان نماینـده جامعـه، بـا احتمـال برابـر در نمونـه نیـز حضور داشـته باشـند. حجـم نمونـه بـر اسـاس فرمـول کوکـران محاسـبه شـد و نهایتـاً ۲۱۹ پرسشـنامه(نمونه آمـاری) مـورد ارزیابـی قـرار گرفـت. در بخـش کیفـی (مصاحبـه بـا خبـرگان و بـازار کار) نمونـه گیـری بـه روش گلولـه برفـی انجـام شـد. ایـن روش بـه ایـن دلیـل انتخـاب شـد کـه شناسـایی و اطلاعـات دسترسـی بـه نمونه‌هـا بـه سـهولت ممکـن نبـود لـذا بـا انتخـاب چنـد نمونـه اولیـه بـرای شناسـایی و انتخـاب نمونه‌هـای بعـدی از همـان نمونـه اولیـه اسـتفاده و کمـک گرفتـه شـد. بـه همیـن ترتیـب واحدهـای دیگـر نمونـه شناسـایی و

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1396.13.32.9.9]

با الگوی غیر خطی انتخاب شدند. اندازه حجم نمونه در این بخش (کیفی) بر اساس اشباع نظری انتخاب شد. در نهایت ۲۳ مصاحبه نیمه سازمان یافته عمیق انجام شد. در بین مصاحبه شوندگان دو گروه وجود داشت: مسئولین دولتی (۷نفر) و خبرگان بازار کار فرش (۱۶ نفر).

جدول شماره ۴ فراوانی ظرفیت اسمی[1] جذب دانشجو کارشناسی ارشد فرش به تفکیک هر دانشگاه در سال های مختلف[2]

سال	هنر اسلامی تبریز	کاشان	علم و هنر یزد	هنر تهران	هنر اصفهان
۱۳۹۱	۱۸	۱۲	۱۸	–	–
۱۳۹۲	۱۸	۱۶	۳۰	۱۶	–
۱۳۹۳	۲۰	۱۸	۳۰	۱۱	–
۱۳۹۴	۲۰	۱۶	۴۰	۶	۷
۱۳۹۵	۲۶	۱۸	۴۰	۸	۸
۱۳۹۶	۳۲	۶	۴۰	۹	۸

سازمان سنجش کشور (۱۳۹۶)

• فرایند انجام پژوهش

برای پاسخگویی به سوالات پژوهش ابتدا تاریخچه و پیشینه آموزش عالی و شرایط و زمینه‌های ایجاد رشته فرش دستباف در مقطع کارشناسی ارشد مورد مطالعه قرار گرفت. این مطالعه ضمن بررسی‌های تاریخی به نتایج یافته‌های پژوهشی در حوزه آموزش فرش دستباف نیز پرداخت. همچنین با انجام مصاحبه‌های عمیق با مسئولین و خبرگان بخش خصوصی و دولتی هنر-صنعت فرش دستباف به عنوان بازار کار این رشته شاخص‌های کلی زمینه‌های مقطع کارشناسی ارشد فرش تبیین شد. در مرحله بعد برای شاخص‌های چهارگانه ضرورت راه‌اندازی مقطع کارشناسی ارشد، زیرساخت‌های آموزشی و فرهنگی، هدف و نیاز جامعه گویه‌های متناسب با هر شاخص در قالب پرسشنامه محقق ساخته با ۲۱ پرسش در طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت تدوین شد. این پرسشنامه برای گروه اساتید، دانشجویان و دانش‌آموختگان مقطع کارشناسی ارشد تدوین شد و از بخش بازار کار با محوریت شاخص‌های چهارگانه مصاحبه عمیق صورت گرفت.

در مرحله بعد پرسشنامه‌ها از سه روش فیزیکی، فرم‌های پویا اینترنتی و ارسال از طریق ایمیل تکمیل و جمع آوری شد. انجام مصاحبه‌ها هم با تهیه فهرستی از متخصصین و صاحب نظران حوزه آموزش عالی و فرش انجام شد. روایی پرسشنامه با ارسال آن برای ۱۵ نفر از متخصصان و انجام اصلاحات جزئی تایید شد. سپس برای تایید پایایی با استفاده از نرم افزار SPSS، آلفای کرونباخ محاسبه شد. پس از جمع اوری نمونه مقدماتی(۳۰ عدد پرسشنامه) مقدار آلفای کرونباخ کل پرسشنامه برابر با ۰/۸۶۶ بود که نشان می دهد پرسشنامه از پایایی بالایی برخوردار است

در نهایت تجزیه و تحلیل داده‌های کمی (پرسشنامه) با استفاده از نرم افزار SPSS و تحلیل داده های کیفی با استفاده از نرم افزار MaxQda انجام شد.

■ یافته‌های پژوهش

در این پژوهش ۲۱۹ پرسشنامه (نمونه اماری) مورد ارزیابی قرار گرفت. همانگونه که در جدول ۵ قابل مشاهده است ۳۷,۴ درصد از پاسخگویان مرد و ۶۲,۶ درصد از آنان را زنان تشکیل می‌دادند. همچنین از بین پاسخگویان، ۴۷ درصد دانش آموخته کارشناسی ارشد، ۳۹/۷ درصد از دانشجو کارشناسی ارشد(که حداقل ۱۴ واحد گذرانده باشد) و ۱۳/۲ درصد از اساتید و اعضا هیئت علمی دانشگاه (که در مقطع کارشناسی ارشد تدریس داشته باشند) شرکت داشتند. از نظر دانشگاه، اکثر پاسخگویان از دانشگاه های علم و هنر یزد، هنر اسلامی تبریز و کاشان و تعداد کمتری از دانشگاه های هنر تهران و هنر اصفهان[3] بودند.

۱. اطلاعات ارائه شده در این جدول بر اساس ظرفیت اسمی اعلام شده از سوی سازمان سنجش کشور است و با پذیرش نهایی دانشجو ممکن است متفاوت باشد.

۲. البته در سال ۱۳۹۰ دانشگاه هنر اسلامی تبریز بدون کنکور و به صورت تکمیل ظرفیت ۱۰ دانشجو جذب کرد که در این گزارش آماری مستخرج از اطلاعات سازمان سنجش ثبت نشده. که با احتساب این ۱۰ نفر جامعه آماری دانشجویان و دانش‌آموختگان مقطع کارشناسی ارشد فرش ۵۰۱ نفر است.

۳. دو دانشگاه هنر تهران و هنر اصفهان در مقطع کارشناسی ارشد به صورت بدون گرایش (سرفصل مصوب ۱۳۹۲) پذیرش دانشجو دارند و به دلیل این که هنر تهران از سال ۱۳۹۲ و هنر اصفهان از سال ۱۳۹۴ پذیرش دانشجو داشتند جامعه اماری این دو دانشگاه نسبت به سایر دانشگاه‌ها کمتر است تعداد نمونه هم به همین نسبت کاهش یافته.

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1396.13.32.9.9]

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و انتخاب نوع آزمون‌های مربوطه، ابتدا باید به بررسی وضعیت نرمال بودن متغیرها پرداخته شده است. چرا که اگر متغیرها نرمال باشند می‌توان هم از آزمون‌های پارامتریک و هم از آزمون‌های ناپارامتریک استفاده شود. اما چنانچه متغیرها نرمال نباشند، تنها باید از آزمون‌های ناپارامتریک استفاده کرد. از آنجایی که طیف گزینه های پرسشنامه رتبه ای(یا کیفی) است از آزمون دو جمله ای برای بررسی مولفه های هر بعد استفاده شده است. به منظور بررسی وضعیت موجود متغیرها از آزمون ناپارامتریک ویلکاکسون یک نمونه ای و برای رتبه بندی زیر مولفه ها از آزمون فریدمن استفاده شده است.

آزمون دو جمله ای برای طیف های دو سطحی استفاده می شود. از این رو گزینه های «خیلی کم، کم و متوسط» به عنوان سطح اول و گزینه های «زیاد و خیلی زیاد» به عنوان سطح دوم در نظر گرفته می شود. چنانچه بیش از ۵۰ درصد افراد به سطح دوم پاسخ داده باشند تاثیرگذاری ان مولفه در ارزشیابی زمینه مورد پذیر قرار می گیرد.

فرضیه های آماری بصورت زیر در سطح اطمینان ۹۵ درصد مورد بررسی قرار گرفت:

فرضیه صفر: زیر مولفه های ابعاد «ضرورت راه اندازی مقطع کارشناسی ارشد»، «زیر ساخت های آموزشی و فرهنگی»، «هدف» و « نیاز جامعه» بر ارزشیابی زمینه تاثیر معناداری ندارد.

فرضیه مقابل: زیر مولفه های ابعاد «ضرورت راه اندازی مقطع کارشناسی ارشد»، «زیر ساخت های آموزشی و فرهنگی»، «هدف» و « نیاز جامعه» بر ارزشیابی زمینه تاثیر معناداری دارد.

چنانچه سطح معناداری آزمون دو جمله ای کمتر از ۰/۰۵ باشد یعنی نسبت پاسخگویان به گزینه های ۱، ۲ و ۳ در حدود ۵۰ درصد نبوده است. اگر بیشتر پاسخگویان به سطح دوم پاسخ داده باشند یعنی تاثیر گذاری مولفه زیاد بوده است. چنانچه سطح معناداری بیشتر از ۰/۰۵ باشد یعنی اتفاق نظر خاصی وجود ندارد و نسبت پاسخ ها به سطح اول(گزینه های ۱،۲،۳) و سطح دوم تقریبا(گزینه های ۴ و ۵) یکسان است.

در ادامه، یافته‌های کمی و کیفی مربوط به هر سؤال (مؤلفه)، به تفکیک، آورده شده است.

جدول شماره ۵ ویژگی های جمعیت شناختی نمونه آماری بر حسب درصد

دانشگاه	جنسیت		گروه‌های مشارکت کننده در نمونه		درصد فراوانی کل
هنر اسلامی تبریز	مرد	٪۴۳	دانشجو	٪۳۲	۲۸,۳
	زن	٪۵۷	دانش آموخته	٪۵۷	
			اساتید	٪۱۱	
کاشان	مرد	٪۲۹	دانشجو	٪۳۲	۱۸,۷
	زن	٪۷۱	دانش آموخته	٪۵۶	
			اساتید	٪۱۲	
علم و هنر یزد	مرد	٪۳۹	دانشجو	٪۴۱	۳۵,۲
	زن	٪۶۱	دانش آموخته	٪۴۹	
			اساتید	٪۱۰	
هنر تهران	مرد	٪۳۵	دانشجو	٪۵۰	۱۱,۹
	زن	٪۶۵	دانش آموخته	٪۲۷	
			اساتید	٪۲۳	
هنر اصفهان	مرد	٪۳۱	دانشجو	٪۶۹	۵,۹
	زن	٪۶۹	دانش آموخته	–	
			اساتید	٪۳۱	

گلجام
دوفصلنامه
علمی - پژوهشی
انجمن علمی
فرش ایران
شماره ۳۲
پاییز و زمستان۱۳۹۶

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1396.13.32.9.9]

• ضرورت راه اندازی مقطع کارشناسی ارشد فرش تا چه اندازه بوده است؟

در ایـن بخـش بـا پنـج گویـه ضمـن بررسـی ضـرورت مقطـع کارشناسـی ارشـد بـه رتبـه بنـدی گرایش‌هـای موجـود و میـزان ضـرورت آن پرداختـه شـد کـه در جـدول شـماره ۶ و ۷ نتایـج توصیفـی و تحلیلـی آن قابـل مشـاهده اسـت.

جدول شماره ۶ نتایج توصیفی مولفه ضرورت راه اندازی مقطع کارشناسی ارشد

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	وضعیت	Sig	آماره شاپیرو- ویلکس
ضرورت راه آندازی مقطع	۳/۱۷	۰/۹۲	غیر نرمال	۰/۰۰۱	۰/۹۳۷

یافتـه هـا در جـدول فـوق نشـان مـی دهـد در سـطح اطمینـان ۹۵ درصـد بیـش از ۵۰ درصـد افـراد بـر عـدم ضـرورت راه انـدازی دوره کارشناسـی ارشـد گرایـش مـواد اولیـه و رنگـرزی و طراحـی رشـته فـرش دسـت‌باف اتفـاق نظـر داشـتند و در مـورد سـایر گرایـش هـا اتفـاق نظـر خاصـی وجـود نداشـت. بـا ایـن حـال بـه صـورت کلـی در خصـوص راه‌انـدازی مقطـع کارشناسـی ارشـد فـرش نیـز بـا توجـه بـه ایـن کـه فراوانـی گزینه‌هـای زیـاد و خیلـی زیـاد بیـش از سـه گزینـه خیلـی کـم، کـم و متوسـط اسـت امـا چـون سـطح معنـاداری آزمـون بیشـتر از ۰/۰۵ اسـت اتفـاق نظـر خاصـی وجـود نـدارد.

نتایـج حاصـل از مصاحبـه بـا بـازار کار فـرش شـامل مسـئولین دولتـی و خبـرگان بـازار در خصـوص ضـرورت راه انـدازی مقطـع کارشناسـی ارشـد فـرش در جـدول شـماره ۸ قابـل مشـاهده اسـت.

جدول شماره ۷ آزمون دو جمله ای(زیر مولفه های ضرورت راه اندازی مقطع کارشناسی ارشد)

مولفه ها		سطح	فراوانی	نسبت فراوانی	نسبت آزمون شده	سطح معناداری	نتیجه
راه اندازی دوره کارشناسی ارشد رشته فرش دست‌باف .ضرورت داشته است	گزینه های ۱،۲،۳	۳ =<	۱۰۵	۰/۴۸	۰/۵	۰/۵۸۹	معنی دار نیست اتفاق نظر خاصی وجود ندارد
	گزینه های ۴ و ۵	۳ >	۱۱۴	۰/۵۲			
	مجموع		۲۱۹	۱			
راه اندازی گرایش طراحی کارشناسی ارشد رشته فرش دست‌باف ضرورت داشته .است	گزینه های ۱،۲،۳	۳ =<	۱۵۴	۰/۷	۰/۵	۰/۰۰۱	معنی دار است ۷۰ درصد افراد معتقدند راه اندازی گرایش طراحی کارشناسی ارشد رشته فرش دست‌باف ضرورت .نداشته است
	گزینه های ۴ و ۵	۳ >	۶۵	۰/۳			
	مجموع		۲۱۹	۱			
راه اندازی گرایش مواد اولیه و رنگرزی کارشناسی ارشد رشته فرش دست‌باف .ضرورت داشته است	گزینه های ۱،۲،۳	۳ =<	۱۳۵	۰/۶۲	۰/۵	۰/۰۰۱	معنی دار است ۶۲ درصد افراد معتقدند راه اندازی گرایش مواد اولیه و رنگرزی کارشناسی ارشد رشته فرش دست‌باف ضرورت .نداشته است
	گزینه های ۴ و ۵	۳ >	۸۴	۰/۳۸			
	مجموع		۲۱۹	۱			
راه اندازی گرایش مدیریت کارشناسی ارشد رشته فرش دست‌باف ضرورت داشته .است	گزینه های ۱،۲،۳	۳ =<	۱۰۹	۰/۵	۰/۵	۱	معنی دار نیست اتفاق نظر خاصی وجود ندارد
	گزینه های ۴ و ۵	۳ >	۱۱۰	۰/۵			
	مجموع		۲۱۹	۱			
راه اندازی گرایش پژوهش (بدون گرایش) کارشناسی ارشد رشته فرش دست‌باف ضرورت داشته	گزینه های ۱،۲،۳	۳ =<	۱۲۱	۰/۵۵	۰/۵	۰/۱۳۷	معنی دار نیست اتفاق نظر خاصی وجود ندارد
	گزینه های ۴ و ۵	۳ >	۹۸	۰/۴۵			
	مجموع		۲۱۹	۱			

گلجام
دوفصلنامه
علمی - پژوهشی
انجمن علمی
فرش ایران
شماره ۳۲
پاییز و زمستان ۱۳۹۶

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1396.13.32.9.9]

جدول شماره ۸ نتایج حاصل از مصاحبه با بازار کار فرش در خصوص ضرورت ایجاد مقطع کارشناسی ارشد فرش

ضرورت تحصیلات تکمیلی فرش در دانشگاه‌ها به صورت کلی و گرایش‌های آن	فراوانی	درصد
تحصیلات تکمیلی فرش در حرفه طراحی و نقاشی	۲	۹
تحصیلات تکمیلی فرش در حرفه مواد اولیه و رنگرزی	۶	۲۶
تحصیلات تکمیلی فرش در حرفه مدیریت	۱۳	۵۶
تحصیلات تکمیلی فرش با تمرکز در حوزه پژوهش و انجام تحقیقات	۴	۱۷
ضرورت وجود تحصیلات تکمیلی در رشته فرش	۷	۳۰

نتایج تحلیل مصاحبه با مسئولان و خبرگان بازار فرش نشان می‌دهد که به صورت کلی زیاد موافق وجود تحصیلات تکمیلی (کارشناسی ارشد) در رشته فرش نیستند و وجود تحصیلات تکمیلی به توانمندتر شدن آن‌ها برای تولید یا حضور تخصصی در بازار تولید فرش موثر نیست. با این حال با توضیح این که اگر این مقطع وجود داشته باشد کدام حرفه مناسب‌تر است و در بازار کار راهگشا است بیش از ۵۰٪ پاسخ دهندگان اشاره داشتند حرفه مدیریت تولید (کارگردانی هنری و فنی) در حوزه فرش دستباف نیاز به دانش در سطح تحصیلات تکمیلی دارد و در رتبه بعدی با ۲۶٪ اعتقاد داشتند حرفه مرتبط با مواد اولیه و رنگرزی نیز در این مقطع می‌توانند مفید و موثر باشد.

مقطع کارشناسی ارشد فرش اساسا برای پاسخ به نیاز بازار کار حرفه‌ای ایجاد نشده و بر اساس یک نیاز دانشگاهی به مدرس آکادمیک بوده که در همین سطح مفید است (پاسخ دهنده کد ۳ و۱۸). برای بخش‌های مهارتی مثل طراحی وجود مقطع کارشناسی کفایت می‌کند و بهتر است اگر می‌خواهند به فرش در این حوزه کمک کنند روی مشکلات همان دوره کارشناسی تمرکز کنند (پاسخ دهنده کد ۷). تحصیلات تکمیلی یعنی پژوهش و تحقیق که تاکنون این تحقیقات بر اساس نیاز بازار نبوده و مادامی که اینچنین باشد وجود آن ضرورتی ندارد (پاسخ دهنده کد ۲۰). دانشگاه و بازار ارتباط عملیاتی ندارند چه در سطح تحصیلات پایه و چه تحصیلات تکمیلی و وقتی این اتفاق رخ نداده ارتقا سطح تحصیل در بازار هیچ تاثیری ندارد (پاسخ دهنده کد ۱۲). دانشگاه باید از حوزه مدرک خارج شود برای من مهم نیست شما چه مدرکی دارید و چه خواندید این که آیا توانایی حل مشکل من را دارید مهم است (پاسخ دهنده کد ۹).

• تا چه اندازه زیرساخت های آموزشی و فرهنگی برای راه اندازی مقطع کارشناسی ارشد رشته فرش مهیا بوده است؟

برای پاسخ به این سوال به سه گویه انجام تحقیقات میدانی، بستر فرهنگی بازار کار و ارتباط گروه برنامه‌ریزی با بازار نمونه اماری پاسخ دادند که نتایج توصیفی و تحلیلی آن در جداول شماره ۸ و ۹ قابل مشاهده است.

جدول شماره ۹ نتایج توصیفی مولفه زیرساخت‌های آموزشی و فرهنگی

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	وضعیت	Sig	آماره شاپیرو- ویلکس
زیرساخت‌های آموزشی و فرهنگی	۱/۷۲	۰/۶۸	غیر نرمال	۰/۰۰۱	۰/۸۶۸

یافته های آزمون دو جمله ای در جدول فوق نشان می دهد زیرساخت‌های آموزشی و فرهنگی برای راه اندازی مقطع کارشناسی ارشد رشته فرش به شکل ضعیفی ارزیابی و هر سه گویه با بیش از ۹۷ درصد اعتقاد داشتند زیرساخت‌های موجود برای راه اندازی این مقطع خیل کم، کم و متوسط بوده است.

در تحلیل نظر مصاحبه شوندگان (جدول ۱۱) ۱۰۰٪ خبرگان و مسئولان اعتقاد داشتند که برای تحصیلات تکمیلی بازار و جریان شکل گیری آن نقشی نداشته است. ولی ۳۹٪ اعتقاد دارند بازار از علمی و دانشگاهی شدن فرش استقبال می‌کند مشروط بر این که خروجی آن مطابق با نیازهای روز بازار باشد. و نهایتا ۸۷٪ اعتقاد دارند که مقطع ارشد فرش بر اساس تغییرات بازار نیست و در تداوم همان تحصیلات پایه شکل گرفته و برنامه ریزی شده.دانشگاه و بازار به صورت جزیره‌ای عمل می‌کنند و این نه در فرش در کل صنعت ما مشاهده می‌شود.

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1396.13.32.9.9]

جدول شماره ۱۰ آزمون دو جمله ای(زیرساخت‌های آموزشی و فرهنگی)

مولفه ها		سطح	فراوانی	نسبت فراوانی	نسبت آزمون شده	سطح معناداری	نتیجه
تحقیقات میدانی انجام شده برای راه اندازی این دوره کافی بوده است.	گزینه های ۱،۲،۳	<= ۳	۲۱۲	۰/۹۷	۰/۵	۰/۰۰۱	معنی دار است ۹۷ درصد افراد معتقدند تحقیقات میدانی انجام شده برای راه اندازی این دوره کمتر از حد متوسط بوده است
	گزینه های ۴ و ۵	> ۳	۷	۰/۰۳			
	مجموع		۲۱۹	۱			
بستر فرهنگی بازار کار مرتبط با دانش‌آموختگان منظور شده است.	گزینه های ۱،۲،۳	<= ۳	۲۱۹	۱	۰/۵	۰/۰۰۱	معنی دار است ۱۰۰ درصد افراد معتقدند بستر فرهنگی بازار کار مرتبط با دانش‌آموختگان کمتر از حد متوسط منظور شده است.
	گزینه های ۴ و ۵	> ۳	۰	۰			
	مجموع		۲۱۹	۱			
گروه برنامه ریزی به طور منظم به بررسی نیازهای علمی و مهارتی روز بازار پرداخته است.	گزینه های ۱،۲،۳	<= ۳	۲۱۷	۰/۹۹	۰/۵	۰/۰۰۱	معنی دار است ۹۹ درصد افراد معتقدند گروه برنامه ریزی به طور منظم به بررسی نیازهای علمی و مهارتی روز بازار نپرداخته است.
	گزینه های ۴ و ۵	> ۳	۲	۰/۰۱			
	مجموع		۲۱۹	۱			

جدول شماره ۱۱ نتایج حاصل از مصاحبه با بازار کار فرش در خصوص زیرساخت‌های تعامل بازار و دانشگاه

چقدر بازار کار فرش با دانشگاهیان (دانشجو و اعضا هیئت علمی) برای ارشد فرش تعامل موثر داشتند	فراوانی	درصد
برای تدوین و راه اندازی تحصیلات تکمیلی فرش نظر خبرگان بازار لحاظ شده	۰	۰
بازار کار از علمی و دانشگاهی شدن فرش در سطح تحصیلات تکمیلی استقبال می‌کند	۹	۳۹
دانشگاهیان برای تحصیلات تکمیلی فرش به تغییرات بازار توجه کردند	۳	۱۳

نتیجه این است که خروجی آن‌ها در هر مقطعی هم که باشد به درد ما نمی‌خورد (پاسخ دهنده کد ۸). دانشگاه نیازهای خود را دیده و برای همان برنامه ریزی کرده پس اصلا نیازی نداشته با بازار برای این موارد تعامل داشته باشد (پاسخ دهنده کد ۳). بازار امروز با بازار ۳۰ سال پیش به اندازه ۱۰۰ سال متفاوت است اما دانشجوها و دانش آموخته‌ها هنوز در بیان الفبا فرش مشکل دارند هر مدرکی هم که داشته باشند و قطعا اگر به تغییرات روز مسلط باشند ما برای جذب آن‌ها فرش قرمز پهن می‌کنیم (پاسخ دهنده کد ۱۴). در دانشگاه تا وقتی یک استاد کار که ۴۰ سال در فرش زحمت کشیده را هنوز با مدرک می سنجند امکان تعامل موثر وجود ندارد (پاسخ دهنده کد ۹). بازار فرش فرهنگ خاص خود را دارد و بیشتر دانش آموخته‌ها خانم‌ها هستند و کار برای آن‌ها در این بازار مشکل است باید آن‌ها برای حضور در این بازار قوی باشند و برای آن برنامه ریزی کنند (پاسخ دهنده کد ۱۹).

• تا چه اندازه اهداف مقطع کارشناسی ارشد فرش دستباف به درستی تدوین شده است؟

در این بخش با توجه به اهداف دوره کارشناسی ارشد که در دو سرفصل مصوب و در حال اجرا ۱۳۸۹ و ۱۳۹۱ درج شده و معرفی و تبیین آن‌ها برای پاسخ دهندگان نتایج زیر در سه گویه تناسب اهداف با نیاز جامعه، تناسب اهداف با تغییرات جامعه و تناسب اهداف با توانایی‌های داوطلبان و خواسته‌های آن‌ها حاصل شد که در جداول شماره ۱۰ و ۱۱ قابل مشاهده است.

جدول شماره ۱۲ نتایج توصیفی مولفه اهداف

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	وضعیت	Sig	آماره شاپیرو- ویلکس
هدف	۲/۰۲	۰/۷۵	غیر نرمال	۰/۰۰۱	۰/۹۳۹

یافته ها آزمون دو جمله ای در جدول فوق نشان می دهد در مورد « توجه به نیازهای جامعه فرش و ذینفعان در طراحی اهداف برنامه»، «همسویی

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1396.13.32.9.9]

جدول شماره ۱۳ آزمون دو جمله ای(زیر مولفه های اهداف)

مولفه ها		سطح	فراوانی	نسبت فراوانی	نسبت آزمون شده	سطح معناداری	نتیجه
در طراحی اهداف برنامه به نیازهای جامعه فرش ایران و امکانات ذینفعان توجه شده است.	گزینه های ۱،۲،۳	<= ۳	۲۱۱	۰/۹۶	۰/۵	۰/۰۰۱	معنی دار است ۹۶ درصد افراد معتقدند در طراحی اهداف برنامه به نیازهای جامعه فرش ایران و امکانات ذینفعان توجه کافی نشده است.
	گزینه های ۴ و ۵	> ۳	۸	۰/۰۴			
	مجموع		۲۱۹	۱			
اهداف و برنامه های دوره با تغییرات جامعه مصرف کننده فرش دست‌باف همسو است	گزینه های ۱،۲،۳	<= ۳	۲۱۵	۰/۹۸	۰/۵	۰/۰۰۱	معنی دار است ۹۸ درصد افراد معتقدند اهداف و برنامه های دوره با تغییرات جامعه مصرف کننده فرش دست‌باف به حد کافی همسو نبوده است.
	گزینه های ۴ و ۵	> ۳	۴	۰/۰۲			
	مجموع		۲۱۹	۱			
اهداف با توجه به توانایی‌های داوطلبان ورود به دانشگاه و خواسته آن‌ها تدوین شده است	گزینه های ۱،۲،۳	<= ۳	۲۰۶	۰/۹۴	۰/۵	۰/۰۰۱	معنی دار است ۹۴ درصد افراد معتقدند اهداف با توجه به توانایی‌های داوطلبان ورود به دانشگاه و خواسته آن‌ها به حد کافی تدوین نشده است
	گزینه های ۴ و ۵	> ۳	۱۳	۰/۰۶			
	مجموع		۲۱۹	۱			

اهداف و برنامه های دوره با تغییرات جامعه مصرف کننده فرش دست‌باف » و « توجه به توانایی‌های داوطلبان ورود به دانشگاه و خواسته آن‌ها در تدوین اهداف» کاملا معنی دار و بیش از ۹۴ درصد پاسخ دهندگان اعتقاد دارند که توجه به تناسب اهداف دوره با نیاز و تغییرات جامعه و داوطلبان ورود به این دوره به حد کافی همسو نبوده و با گزینه‌های خیلی کم، کم و متوسط پاسخ داده‌اند.

جدول شماره ۱۴ نتایج حاصل از مصاحبه با بازار کار فرش در خصوص ارزیابی اهداف مقطع کارشناسی ارشد فرش

اهداف بیان شده در مقطع کارشناسی ارشد فرش چقدر درست و مطابق با نیاز بازار تدوین شده‌اند	فراوانی	درصد
طراحی اهداف مطابق با نیازهای جامعه فرش است	۵	۲۲
طراحی اهداف آینده نگر و بر مبنای تغییرات جامعه مصرف کننده فرش است	۳	۱۳
اهداف، واقعی طراحی شده و تحقق این اهداف در دوره کارشناسی ارشد ممکن است	۴	۱۷

تحلیل نظرات مصاحبه شوندگان پس از توضیح دقیق و بند به بند اهداف و راهبردهای مقطع کارشناسی ارشد فرش برای آن‌ها به شرح جدول ۱۴ است. نتایج این جدول نشان می‌دهد مسئولان و خبرگان بازار کار بیش از ۷۰٪ اهداف طراحی شده را مناسب نمی‌دانند. آن‌ها اعتقاد دارند این اهداف باید بازنگری شده و مصداق روشن و عینی در بازار کار داشته باشند و موارد عنوان شده کلی گویی است که مشکلی از مشکلات آنان حل نمی‌کند.

هدف‌هایی که اینجا نوشته را من متوجه نمی‌شوم. بد نیستند ولی کلی گویی است. هدف‌ها باید صریح و شفاف باشند (پاسخ دهنده کد ۱). علاقه، علاقه و علاقه! من دانشجویانی را دیده‌ام که برای مدرک فوق لیسانس فرش درس می‌خواندند و از دیدن یک تابلو فرش ضعیف هم ذوق زده می‌شدند من نمی‌دانم این‌ها چطور فرش را می‌شناسند (پاسخ دهنده کد ۴). من در بازار امروز میدانم که اگر از اینترنت و تجارت روز چیزهایی که از قبل پدرم میدانست را فقط بدانم به مشکل می‌خورم دانش روز دانشگاهی در فرش باید روی این مسائل جدید هدف گذاری کند نه چیزهایی که سال‌هاست تغییری نکرده (پاسخ دهنده کد ۱۶).

• با توجه به اهداف دوره کارشناسی ارشد رشته فرش دست‌باف، جامعه (ودانشگاه) به دانش‌آموختگان این دوره در چه حوزه‌هایی نیاز دارد؟

در این بخش با توجه به ظرفیت‌های مقطع کارشناسی ارشد و بازارهای موجود در هنر–صنعت

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1396.13.32.9.9]

جدول شماره ۱۶ آزمون دو جمله ای(زیر مولفه های نیاز جامعه)

مولفه ها		سطح	فراوانی	نسبت فراوانی	نسبت آزمون شده	سطح معناداری	نتیجه
پژوهشگر برای انجام پژوهش‌های مبتنی بر نیازهای جامعه فرش دست‌باف	گزینه های ۱،۲،۳	۳ =>	۴۴	۰/۲	۰/۵	۰/۰۰۱	معنی دار است ۸۰ درصد افراد معتقدند پژوهشگر برای انجام پژوهش‌های مبتنی بر نیازهای جامعه فرش دست‌باف ضرورت داشته است.
	گزینه های ۴ و ۵	۳ <	۱۷۵	۰/۸			
	مجموع		۲۱۹	۱			
مدرس دروس تخصصی رشته فرش دست‌باف در کلیه مقاطع و گرایش‌ها	گزینه های ۱،۲،۳	۳ =>	۷۷	۰/۳۵	۰/۵	۰/۰۰۱	معنی دار است ۶۵ درصد افراد معتقدند مدرس دروس تخصصی رشته فرش دست‌باف در کلیه مقاطع و گرایش‌ها ضرورت داشته است.
	گزینه های ۴ و ۵	۳ <	۱۴۲	۰/۶۵			
	مجموع		۲۱۹	۱			
کارآفرین در حوزه‌های مرتبط با رشته فرش دست‌باف	گزینه های ۱،۲،۳	۳ =>	۴۸	۰/۲۲	۰/۵	۰/۰۰۱	معنی دار است ۷۸ درصد افراد معتقدند راه اندازی گرایش مواد اولیه و رنگرزی کارشناسی ارشد رشته فرش دست‌باف ضرورت داشته است.
	گزینه های ۴ و ۵	۳ <	۱۷۱	۰/۷۸			
	مجموع		۲۱۹	۱			
طراح و نقاش ماهر در حوزه فرش دست‌باف	گزینه های ۱،۲،۳	۳ =>	۸۸	۰/۴	۰/۵	۰/۰۰۴	معنی دار است ۶۰ درصد افراد معتقدند طراح و نقاش ماهر در حوزه فرش دست‌باف ضرورت داشته است.
	گزینه های ۴ و ۵	۳ <	۱۳۱	۰/۶			
	مجموع		۲۱۹	۱			
مدیر تولید و بازرگانی در حوزه فرش دست‌باف	گزینه های ۱،۲،۳	۳ =>	۶۴	۰/۲۹	۰/۵	۰/۰۰۱	معنی دار است ۷۱ درصد افراد معتقدند مدیر تولید و بازرگانی در حوزه فرش دست‌باف ضرورت داشته است.
	گزینه های ۴ و ۵	۳ <	۱۵۵	۰/۷۱			
	مجموع		۲۱۹	۱			
بافنده و مرمت کار ماهر در حوزه فرش دست‌باف	گزینه های ۱،۲،۳	۳ =>	۱۲۰	۰/۵۵	۰/۵	۰/۱۷۶	معنی دار نیست اتفاق نظر خاصی وجود ندارد
	گزینه های ۴ و ۵	۳ <	۹۹	۰/۴۵			
	مجموع		۲۱۹	۱			
رنگرز ماهر طبیعی و شیمیایی در حوزه فرش دست‌باف	گزینه های ۱،۲،۳	۳ =>	۸۴	۰/۳۸	۰/۵	۰/۰۰۱	معنی دار است ۶۲ درصد افراد معتقدند رنگرز ماهر طبیعی و شیمیایی در حوزه فرش دست‌باف ضرورت داشته است.
	گزینه های ۴ و ۵	۳ <	۱۳۵	۰/۶۲			
	مجموع		۲۱۹	۱			
متخصص مواد اولیه مورد نیاز در حوزه فرش دست‌باف	گزینه های ۱،۲،۳	۳ =>	۹۱	۰/۴۲	۰/۵	۰/۰۱۵	معنی دار است ۵۸ درصد افراد معتقدند متخصص مواد اولیه مورد نیاز در حوزه فرش دست‌باف ضرورت داشته است.
	گزینه های ۴ و ۵	۳ <	۱۲۸	۰/۵۸			
	مجموع		۲۱۹	۱			
هنرمند و نظریه پرداز هنری در حوزه فرش دست‌باف	گزینه های ۱،۲،۳	۳ =>	۶۳	۰/۲۹	۰/۵	۰/۰۰۱	معنی دار است ۷۱ درصد افراد معتقدند هنرمند و نظریه پرداز هنری در حوزه فرش دست‌باف ضرورت داشته است.
	گزینه های ۴ و ۵	۳ <	۱۵۶	۰/۷۱			
	مجموع		۲۱۹	۱			
تحقیق و پژوهش در حوزه فرش دست‌باف و تالیف منابع علمی و آموزشی مورد نیاز	گزینه های ۱،۲،۳	۳ =>	۳۹	۰/۱۸	۰/۵	۰/۰۰۱	معنی دار است ۸۲ درصد افراد معتقدند تحقیق و پژوهش در حوزه فرش دست‌باف و تالیف منابع علمی و آموزشی مورد نیاز ضرورت داشته است.
	گزینه های ۴ و ۵	۳ <	۱۸۰	۰/۸۲			
	مجموع		۲۱۹	۱			

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1396.13.32.9.9]

فـرش دسـتباف ۱۰ حرفـه و مهـارت تخصصـی مـورد نیـاز جامعـه اسـتخراج شـد کـه نتایـج آن در جـدول شـماره ۱۲ و ۱۳ قابـل مشـاهده اسـت.

جدول شماره ۱۵ نتایج توصیفی مولفه نیازهای جامعه

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	وضعیت	Sig	آماره شاپیرو- ویلکس
نیاز جامعه	۳/۹۱	۰/۷۹	غیر نرمال	۰/۰۰۱	۰/۹۳۰

یافتـه هـا در جـدول فـوق نشـان مـی دهـد در سـطح اطمینـان ۹۵ درصـد بیـش از ۵۰ درصـد افـراد بـر ضـرورت نیازهـای جامعـه اتفـاق نظـر داشـتند(اکثریت بـه گزینـه هـای زیـاد و خیلـی زیـاد پاسـخ داده انـد و سـطح معنـاداری کمتـر از ۰/۰۵ اسـت). فقـط در مـورد زیـر مولفـه « بافنـده و مرمـت کار ماهـر در حـوزه فـرش دسـت‌باف » اتفـاق نظـر خاصـی وجـود نداشت(سـطح معنـاداری آزمـون بیشـتر از ۰/۰۵ اسـت).

نتایـج حاصـل از انجـام مصاحبه‌هـا در خصـوص نیـاز بـازار کـه مقطـع تحصیلـی کارشناسـی ارشـد فـرش بـه آن می‌توانـد پاسـخ دهـد یـا بایـد بـه شـکلی برنامـه ریـزی شـود کـه بـه آن پاسـخ دهـد در جـدول ۱۷ نشـان داده شـده.

جدول شماره ۱۷ نتایج حاصل از مصاحبه با بازار کار فرش در خصوص نیازهای بازار

نیازها	فراوانی	درصد
پژوهشگر و محقق و مدرس	۷	۳۰
کارآفرین	۲۳	۱۰۰
مدیر تولید و بازرگانی و فروش	۲۳	۱۰۰
متخصص مواد اولیه و رنگرز	۱۴	۶۱
کارگردان هنری	۱۸	۷۸
طراح و نقاش مدرن و حرفه‌ای	۲۰	۸۷
متخصص بافت و مرمت فرش	۵	۲۱

نتایـج تحلیـل نشـان می‌دهـد کارآفریـن، مدیـر تولیـد و بازرگانـی و فـروش بـا ۱۰۰٪ نظـرات مهمتریـن نیـاز بـازار کار اسـت کـه مقطـع کارشناسـی ارشـد بایـد بتوانـد بـه آن پاسـخ دهـد. طـراح و نقـاش مـدرن و حرفـه‌ای و کارگـردان هنـری تولیـد محصـولات فـرش در رده هـای بعـدی اهمیـت هسـتند. همچنیـن بـا ۶۱٪ نظـر پاسـخ دهنـدگان متخصـص مـواد اولیـه و رنگـرز نیـز از نیازهـای اصلـی بـازار کار اسـت. خبـرگان و مسـئولان بـازار فـرش پژوهشـگر، محقـق و مـدرس فـرش و متخصـص بافـت و مرمـت فـرش را در اولویت‌هـای نیـاز بـازار ندانسـته‌اند.

نیـاز بـازار امـروز، دانـش صرفـا فرشـی نیسـت. دانشـگاه بایـد بـه سـمت حوزه‌هـای بیـن رشـته‌ای بـرود و نیـروی متخصـص آن را تربیـت کنـد (پاسـخ دهنـده کـد ۱۷). شـما بـه نمایشـگاه‌های خارجـی برویـد کلا سـلیقه خارجـی تغییـر کـرده مـا امـروز نیـاز داریـم طراحـان مـدرن و بـا شـناخت از حوزه‌هـای دیگـر هنرهـای تجسـمی داشـته باشـیم. امـروز دیگـر نمی‌شـود فقـط لچـک و ترنـج شـاه عباسـی کشـید و بـازار را در اختیـار داشـت (پاسـخ دهنـده کـد ۲). در دوره‌هـای گذشـته مـا افـرادی داشـتیم کـه بـه نوعـی کارگـردان هنـری فـرش بودنـد. آن‌هـا محصولاتـی را تولیـد می‌کردنـد کـه یگانـه شـدند امـروز اگـر دانشـگاه نتوانـد چنیـن خروجـی داشـته باشـد دکتـرا هـم داشـته باشـد بـه درد نمی‌خـورد. مـا در همـه حوزه‌هـا از قبـل هـم بـدون دانشـگاه نیروهـای مهارتـی داشـتیم و داریم و در ایـن خصـوص ضعـف نداریـم. آنچـه امروز بـا توجه بـه تغییـرات بـازار نیـاز اسـت و دانشـگاه در تحصیـلات تکمیلـی بایـد بـه آن بپـردازد همیـن کارگـردان هنـری اسـت (پاسـخ دهنـده کـد ۳).

• بررسی وضعیت متغیرهای پژوهش

در قسـمت هـای قبلـی مولفـه هـای هـر بعـد بصـورت جداگانـه مـورد بررسـی قـرا گرفـت. در ایـن بخـش وضعیـت هـر متغیـر بصـورت کلـی بـر اسـاس آزمـون ویلکاکسـون یـک نمونـه ای تحلیـل مـی شـود. نتایـج حاصـل از آزمـون ویلکاکسـون یـک نمونـه ای در جـدول زیـر آمـده اسـت.

جدول ۱۴ نتایج آزمون ویلکاکسون یک نمونه ای

متغیر	میانه	آماره ویلکاکسون	سطح معناداری	وضعیت
ضرورت راه اندازی مقطع	۴/۱	۲/۳۶	۰/۰۰۱	معنادار است بیشتر از حد متوسط است
زیرساخت‌های آموزشی و فرهنگی	۱/۳۳	-۱۲/۱۸	۰/۰۰۱	معنادار است کمتر از حد متوسط است
هدف	۲	-۱۱/۴۹	۰/۰۰۱	معنادار است کمتر از حد متوسط است
نیاز جامعه	۴/۱	۱۱/۱۵	۰/۰۰۱	معنادار است بیشتر از حد متوسط است

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1396.13.32.9.9]

یافته ها در جدول فوق نشان می دهد که سطح معناداری آماره ویلکاکسون در چهار متغیر کمتر از ۰/۰۵ است بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد میانه هر چهار متغیر از حد متوسط(۳) تفاوت معناداری دارند. نتایج نشان می دهد میانه متغیرهای « ضرورت راه اندازی مقطع » و « نیاز جامعه » بیشتر از حد متوسط(۳) و میانه متغیرهای « زیرساخت‌های آموزشی و فرهنگی » و « هدف » کمتر از حد متوسط است. به عبارت دیگر اکثر پاسخگویان معتقدند راه اندازی مقطع کارشناسی ارشد فرش و نیاز جامعه از ضرورت و اهمیت بیشتری برخوردار هستند.

• رتبه بندی مولفه ها به کمک آزمون فریدمن

در این بخش به کمک آزمون فریدمن زیرمولفه ها در هر بعد رتبه بندی می شود که نتایج حاصل از آن در جدول زیر آمده است.

مطابق یافته در جدول فوق خلاصه نتایج به شرح زیر است:

در بعد ضرورت راه اندازی مقطع کارشناسی ارشد، نتایج آزمون فریدمن نشان می دهد که گرایش های « پژوهش »، «مدیریت» و «مواد اولیه» به ترتیب با میانگین رتبه ۳/۳۵ ، ۳/۳۲ و ۲/۶۶ از اولویت بالاتری برخوردار هستند و گرایش طراحی با میانگین رتبه ۲/۲۶ از کمترین اهمیت برخوردار است.

در بعد زیرساخت‌های آموزشی و فرهنگی، نتایج آزمون فریدمن نشان می دهد که زیر مولفه های « تحقیقات میدانی انجام شده »، « برنامه ریزی منظم جهت بررسی نیازهای علمی و مهارتی روز بازار » و « بستر فرهنگی بازار کار مرتبط با دانش‌آموختگان » به ترتیب با میانگین رتبه ۲/۲۹ ، ۱/۸۹ و ۱/۸۲ در رتبه اول تا سوم قرار گرفته اند.

در بعد هدف، نتایج آزمون فریدمن نشان می دهد که زیر مولفه های « توجه به توانایی‌های داوطلبان ورود به دانشگاه و خواسته آن‌ها »، «همسو بودن اهداف و برنامه های دوره با تغییرات جامعه مصرف کننده فرش دست‌باف » و « توجه به نیازهای جامعه فرش ایران و امکانات ذینفعان در تدوین اهداف برنامه » به ترتیب با میانگین رتبه ۲/۱۷ ، ۱/۹۴ و ۱/۸۹ در رتبه اول تا سوم قرار گرفته‌اند.

در بعد نیاز جامعه، نتایج آزمون فریدمن نشان می دهد که زیر مولفه های « تحقیق و پژوهش در حوزه فرش دست‌باف و تالیف منابع علمی و آموزشی مورد نیاز»، « کارآفرین در حوزه‌های مرتبط با رشته فرش دست‌باف » و « انجام پژوهش‌های مبتنی بر نیازهای جامعه فرش دست‌باف» به ترتیب با میانگین رتبه ۶/۵۸ ، ۶/۳۸ و ۶/۳۱ در رتبه اول تا سوم قرار گرفته اند. زیر مولفه « بافنده و مرمت کار ماهر در حوزه فرش دست‌باف » با میانگین رتبه ۳/۹۶ در رتبه اخر قرار گرفته است.

■ بحث

مقطع کارشناسی ارشد فرش پس از تصویب در اسفند ۱۳۸۹ تا کنون ۶ دوره پذیرش دانشجو داشته و در ۵ دانشگاه ارائه می‌شود. در حال حاضر در شرایط زمانی مناسبی است که بازنگری در شرح برنامه درسی آن صورت بگیرد. این تحقیق بر مبنای الگوی ارزشیابی سیپ برای ارائه راهکار مناسب به تصمیم گیران و برنامه‌ریزان این حوزه انجام شده و روی یکی از عناصر مهم الگوی سیپ یعنی ارزشیابی زمینه تمرکز دارد.

با مطالعه پیشینه و تاریخچه موضوع تحقیق (آموزش عالی فرش) که در جدول شماره ۱ و ۲ به آن اشاره شد تحقیقات انجام شده غالبا بر اساس توصیف وضع موجود بوده و در آن‌ها از اصول ارزشیابی شناخته شده در علوم تربیتی و برنامه درسی بهره نبرده‌اند که این تحقیق از این حیث در نوع خود ویژه است.

نتایج این تحقیق در ارزشیابی زمینه‌های شکل گیری مقطع کارشناسی ارشد فرش در ۴ بعد ضرورت، زیرساخت، هدف و نیاز نشان می‌دهد تحقیقات تصمیم‌گیرندگان و برنامه‌ریزان آموزشی در بازنگری این مقطع تحصیلی در بعد زیرساخت‌های آموزشی و فرهنگی و تعریف اهداف کمتر از حد متوسط بوده و باید بازنگری کامل و دقیقی در این متغیرها داشته باشند. همچنین نتایج بخش کیفی تحقیق نشان می‌دهد برای این منظور باید با عوامل موثر و تاثیر گذار در بازار فرش و مسئولین دولتی و خصوصی این بازار برای تبیین بهتر اهداف در تعاملی عملیاتی باشند و برای

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1396.13.32.9.9]

جدول ۱۵ نتایج رتبه بندی آزمون فریدمن

ابعاد اصلی	زیر مولفه ها	میانگین رتبه	رتبه بندی	آماره	سطح معناداری
ضرورت راه اندازی مقطع کارشناسی ارشد	راه اندازی دوره کارشناسی ارشد رشته فرش دست‌باف ضرورت داشته است.	۳,۴۱	۱	۱۳۱	۰/۰۰۱
	راه اندازی گرایش طراحی کارشناسی ارشد رشته فرش دست‌باف ضرورت داشته است.	۲,۲۶	۵		
	راه اندازی گرایش مواد اولیه و رنگرزی کارشناسی ارشد رشته فرش دست‌باف ضرورت داشته است.	۲,۶۶	۴		
	راه اندازی گرایش مدیریت کارشناسی ارشد رشته فرش دست‌باف ضرورت داشته است.	۳,۳۲	۳		
	راه اندازی گرایش پژوهش (بدون گرایش) کارشناسی ارشد رشته فرش دست‌باف ضرورت داشته	۳,۳۵	۲		
زیرساخت‌های آموزشی و فرهنگی	تحقیقات میدانی انجام شده برای راه اندازی این دوره کافی بوده است.	۲,۲۹	۱	۶۳	۰/۰۰۱
	بستر فرهنگی بازار کار مرتبط با دانش‌آموختگان منظور شده است.	۱,۸۲	۳		
	گروه برنامه ریزی به طور منظم به بررسی نیازهای علمی و مهارتی روز بازار پرداخته است.	۱,۸۹	۲		
هدف	در طراحی اهداف برنامه به نیازهای جامعه فرش ایران و امکانات ذینفعان توجه شده است.	۱,۸۹	۳	۱۹	۰/۰۰۱
	اهداف و برنامه های دوره با تغییرات جامعه مصرف کننده فرش دست‌باف همسو است.	۱,۹۴	۲		
	اهداف با توجه به توانایی‌های داوطلبان ورود به دانشگاه و خواسته آن‌ها تدوین شده است	۲,۱۷	۱		
نیاز جامعه	پژوهشگر برای انجام پژوهش‌های مبتنی بر نیازهای جامعه فرش دست‌باف	۶,۳۱	۳	۲۱۷	۰/۰۰۱
	مدرس دروس تخصصی رشته فرش دست‌باف در کلیه مقاطع و گرایش‌ها	۵,۳۹	۶		
	کارآفرین در حوزه‌های مرتبط با رشته فرش دست‌باف	۶,۳۸	۲		
	طراح و نقاش ماهر در حوزه فرش دست‌باف	۴,۹۴	۸		
	مدیر تولید و بازرگانی در حوزه فرش دست‌باف	۵,۷۹	۵		
	بافنده و مرمت کار ماهر در حوزه فرش دست‌باف	۳,۹۶	۱۰		
	رنگرز ماهر طبیعی و شیمیایی در حوزه فرش دست‌باف	۴,۹۷	۷		
	متخصص مواد اولیه مورد نیاز در حوزه فرش دست‌باف	۴,۸۹	۹		
	هنرمند و نظریه پرداز هنری در حوزه فرش دست‌باف	۵,۸	۴		
	تحقیق و پژوهش در حوزه فرش دست‌باف و تالیف منابع علمی و آموزشی مورد نیاز	۶,۵۸	۱		

گلجام
دوفصلنامه
علمی - پژوهشی
انجمن علمی
فرش ایران
شماره ۳۲
پاییز و زمستان۱۳۹۶

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1396.13.32.9.9]

سازماندهی و تبیین نظرات این بخش از جامعه فرش ضروری است از متخصصان طراحی، برنامه ریزی، اجرا و ارزشیابی برنامه درسی بهره گرفته شود.

در بعد ضرورت مقطع کارشناسی ارشد فرش با توجه به تحلیل آماری آزمون دوجمله‌ای در ارائه مقطع اتفاق نظر خاصی وجود ندارد اما در تحلیل نتایج آزمون ویلکاکسون یک نمونه ای ضرورت آن تایید می‌شود. این آمار کمی نشان می‌دهد که در شرایط فعلی حتی در بین اهالی دانشگاه اتفاق نظر قاطعی بر ضرورت ایجاد مقطع کارشناسی ارشد وجود ندارد و ضروری است ضمن بازنگری جامع در اهداف به شکل بهتری مخصوصا برای دانشجویان ودانش آموختگان دلایل ذاتی تحصیلات تکمیلی و نقش دانشجو در آن مشخص شود. در تحلیل کیفی نیز با توجه به وضعیت موجود ضرورت وجود این مقطع تایید نمی‌شود که ضروری است تصمیم گیرندگان در این مورد و گرایش‌های آن بازنگری جدی داشته و در توسعه مقطع در دانشگاهها با احتیاط بیشتری عمل نمایند. به عبارتی برای بازار کار این هنر–صنعت کارکردهای این مقطع و مزیت‌ها و توانایی‌های خروجی‌های مقطع کارشناسی ارشد فرش نسبت به مقطع کارشناسی آن روشن نیست و دلیل آن را برای توسعه درک نمی‌کنند. هرچند بخش عمده خروجی تحصیلات تکمیلی در اموزش عالی لزوما به تاثیر مستقیم بر بازار کار نمی‌انجامد اما ضروری است تاثیر پژوهشی و آموزشی و نحوه ارتباط آن با بازار کار بازنگری شود.

در بعد نیازهای جامعه تخصصی فرش دستباف نتایج تحلیل‌های کمی نشان می‌دهد نیازهای متنوعی در هنر–صنعت فرش دست‌باف وجود دارد که از نظر دانشگاهیان مهمترین و با اولویت‌ترین آن‌ها در مقطع کارشناسی ارشد فرش محقق، پژوهشگر و تالیف منابع علمی مورد نیاز است. در رتبه‌های بعدی کارآفرین، کارشناس و نظریه پرداز هنری است. همچنین نیازهایی مانند بافنده و مرمت کار ماهر، متخصص مواد اولیه و طراح و نقاش در رتبه‌هایی پایینی نیازهای بازار فرش هستند که می‌بایست مقطع کارشناسی ارشد به آن‌ها پاسخ دهد. به عبارتی جامعه دانشگاهی فرش معتقدند مقطع کارشناسی ارشد فرش در بستری باید شکل بگیرد که نیازهای پژوهشی و آموزشی را در درجه نخست پوشش دهد و در درجه بعدی به کارگردان و مدیرانی برای هدایت دانش و مهارت‌هایی باشد که دانشجو در مقاطع پایه کسب کرده و تاکید بر نگرش و نوع بهره برداری از مهارت‌ها و دانش پایه در خدمت بازار کار است. در عین حال بخش‌های مهارتی مثل طراحی، بافت و مرمت، رنگرزی که در مقطع کارشناسی به صورت کامل به آن‌ها پرداخته شده از دید این گروه ضرورتی بر ارائه در مقطع کارشناسی ارشد به صورت افزایش مهارت ندارد. در نتایج کیفی تحقیق که در مصاحبه با خبرگان بازار فرش و مسئولین انجام شد بر نیاز کارگردان هنری و کارآفرین در حوزه فرش تاکید ۱۰۰٪ شده و نیاز به طراح و نقاش مدرن نیز در ردیف نیازهای تاکید شده است؛ اما بر نیازهایی همچون بافت و مرمت و پژوهشگر تاکید زیادی نشده و آن را در اولویت‌های جامعه فرش نمی‌دانند. نتایج تحلیل کیفی بیانگر آن است که اولا بازار کار فرش در جست و جوی نیروهای مهارتی که در واحدهای تولیدی و بازرگانی موجود مشغول به فعالیت شوند نیست. در اصل با توجه به کوچک شدن بازار تولید و تجارت فرش در دهه‌های گذشته نیروی انسانی تحصیل کرده آن هم در سطح تحصیلات تکمیلی به امید تامین نیروی کار نباید تربیت و وارد بازار شود بلکه خود باید ضمن داشتن مهارت کافی ایده نو برای کار و تولید داشته باشد و خود کارآفرین باشد چون در وضعیت فعلی حتی واحدهای موفق تولیدی و بازرگانی گذشته نیز تعدیل نیرو داشتند. ثانیا برای بازار کار هنوز نقش پژوهش و آموزش در رشد و توسعه هنر–صنعت فرش دستباف و ظرفیت‌هایی که در تحصیلات تکمیلی برای این مورد تعریف شده مشخص نیست و آن‌ها بر خلاف قشر دانشگاهی اعتقادی به این نیاز جامعه ندارند.

به نظر می‌رسد اختلاف اولویت‌های پژوهشی و آموزشی بین دو قشر دانشگاهی و بازار کار به دلیل کاربردی نبودن تحقیقات دانشگاهی برای بازار کار در وضع موجود است که چنانچه به سایر مولفه‌ها توجه شود این اختلاف نظر در اولویت‌های نیاز جامعه می‌تواند برطرف شود.

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1396.13.32.9.9]

در نمودار شماره ۲ میانگین رتبه‌های مولفه‌های اصلی پژوهش در بخش کمی قابل مشاهده است. یافته‌ها نشان می دهد نیازهای جامعه فرش در شرایط فعلی متنوع هستند اما لزوما مقطع کارشناسی ارشد با وضعیت موجود نمی‌تواند یا نتوانسته به آن جامه عمل بپوشاند لذا ضرورت بازنگری این مقطع را دو چندان می‌کند. از طرفی عمده مشکل در توجه به زیرساخت‌های فرهنگی و آموزشی در طرح و برنامه ریزی درسی این مقطع و تعریف واقعی اهداف مطابق با توانایی‌ها، ظرفیت‌ها و نیازهای جامعه بیان شده است.

نمودار شماره ۲ رتبه بندی مولفه های اصلی پژوهش

■ نتیجه‌گیری

از مجموع برآیند تحلیل‌های کمی و کیفی از داده‌های تحقیق، به نظر می‌رسد مقطع کارشناسی‌ارشد فرش در بعد زمینه نیاز به یک بازنگری جدی در مولفه‌های زیرساخت‌های آموزشی و فرهنگی و اهداف دارد (نتایج تحلیل‌های آماری و کیفی سوال دوم و سوم تحقیق). نتایج تحقیق نشان می‌دهد زمینه شکل‌گیری این مقطع در آموزش عالی کمتر بر اساس تعامل‌های هدفمند با بازار کار و نیازسنجی علمی بوده است (نتایج تحلیل‌های آماری سوال اول) . همچنین علیرغم این که نیازهای جامعه فرش در بعد آموزش عالی از نظر پاسخ دهندگان متنوع است اما نتایج تحلیل کیفی نشان می‌دهد برای بازار کار همچنان ضرورت وجود تحصیلات تکمیلی فرش احساس نشده است (نتایج تحلیل‌های کیفی مربوط به سوال اول تحقیق). اما نتایج تحقیق در بخش کَمّی با اختلاف کمی نسبت به نتایج بخش کیفی ضرورت وجود این مقطع را تایید می‌کند اما عموما در مورد گرایش‌های تعریف شده نظر مثبتی ندارند و اعتقاد دارند که گرایش‌هایی با ابعاد صرفا مهارتی در تحصیلات تکمیلی جایی ندارند و حوزه‌های بین رشته‌ای می‌توانند در این مقطع کارگشا باشد. لذا تغییر رویکرد در تعریف گرایش‌های مقطع کارشناسی ارشد متناسب با سطح این مقطع و طول دوره آن باید به صورت جدی پیگیری شود (نتایج تحلیل‌های کمی و کیفی مربوط به سوال چهارم تحقیق).

■ پیشنهادها

با توجه به نتایج و یافته‌های تحقیق پیشنهادهای کاربردی زیر ارائه می‌شود:

در خصوص تفکیک و تخصصی شدن مقطع کارشناسی ارشد متناسب با نیازها پیشنهاد می‌شود گرایش مدیریت تولید که ترکیبی از سه گرایش مدیریت، رنگرزی و طراحی است برنامه ریزی شود که به نوعی دانش اموخته به کارگردان هنری تولید فرش تبدیل شود با محوریت سرپرستی طراحی و تولید که نیاز به یادگیری تکنیک های فنی نداشته باشد و تکنیک ها به مقطع کارشناسی برود و یک گرایش تاریخ و فرهنگ و هنر که پژوهش های بنیادی و هنری را انجام دهد و نیازهای آموزشی و پژوهشی این بخش را پاسخگو باشد (بر اساس برایند نتایج تحقیق در سوال اول و چهارم تحقیق).

در خصوص زیرساخت‌های آموزشی و فرهنگی بازار فرش پیشنهاد می‌شود که این رشته در دانشگاه‌ها و شهرهایی ارائه شود که از نظر ظرفیت تولید و بازار عرضه و تقاضا ویژگی‌های خوبی داشته باشد و گروه برنامه ریزی بتواند در تحقیقات میدانی مشخص زمینه‌های همکاری و ظرفیت‌های شغلی مورد نظر را شناسایی و برای آن‌ها برنامه‌ریزی کند.

در نهایت پیشنهاد می‌شود در مناطق و همچنین دانشگاه هایی که زمینه لازم را برای ارایه این رشته ندارند از ادامه این روند انصراف دهند و بیش از این دانش آموختگان بدون متقاضی از سوی عرصه وبازار فرش را تحویل جامعه ندهند. از طرفی استانداردهای لازم و کافی برای مدیریت اعطای دوره‌های آموزش عالی فرش به متقاضیان تدوین و ارائه شود.

گلجام
دوفصلنامه
علمی - پژوهشی
انجمن علمی
فرش ایران
شماره ۳۲
پاییز و زمستان۱۳۹۶

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-02]

[DOR: 20.1001.1.20082738.1396.13.32.9.9]

■ منابع

- ا لـه داد، رضـا (۱۳۸۲). مجموعـه مقـالات آمـوزش دانشـگاهی فرش‌دسـتباف(چالش‌ها و چشـم اندازهـا) بـه کوشـش امیرحسـین چیـت سـازیان، حمیـد کارگـر و صـادق اسـدی رازی. انتشـارات سـخن گسـتر: مشـهد.
- ابوعطـا، رضـا (۱۳۵۷). هنرسـتان هنرهـای زیبـا اصفهـان. بـه مناسـبت جشـن فرهنـگ و هنـر. اصفهـان: اداره کل فرهنـگ و هنـر اصفهـان.
- اسـپنانی، محمـد علـی و آرزو سـلطانی نـژاد (۱۳۸۸) مطالعـه تطبیقـی آمـوزش سـنتی و اکادمیـک طراحـی فـرش در دوران معاصـر، سـومین سـمینار تحقیقـات ملـی فـرش دسـتباف، تهـران، مرکـز ملـی فـرش ایـران.
- اسـدی رازی، صـادق (۱۳۸۲). مجموعـه مقـالات آمـوزش دانشـگاهی فرش‌دسـتباف(چالش‌ها و چشـم اندازهـا) بـه کوشـش امیرحسـین چیـت سـازیان، حمیـد کارگـر و صـادق اسـدی رازی. انتشـارات سـخن گسـتر: مشـهد.
- بصـام، سـید جـلال الدیـن و دیگـران (۱۳۸۹). ارزشـیابی توسـعه علـوم در زمینـه هنـر صنعـت فـرش، طـرح مطالعاتـی، معاونت علمـی و فنـاوری ریاسـت جمهـوری، تهـران، انجمـن علمـی فـرش ایـران
- بصـام، سـید جلال‌الدیـن (۱۳۷۹). بررسـی جایـگاه دانش‌آموختـگان در اصـلاح سـاختار ملـی تولیـد فـرش دسـتباف. آموزش‌هـای علمـی کاربـردی، سـال اول، شـماره ۱.
- ---------- (۱۳۸۲). مجموعـه مقـالات آمـوزش دانشـگاهی فرش‌دسـتباف(چالش‌ها و چشـم اندازهـا) بـه کوشـش امیرحسـین چیـت سـازیان، حمیـد کارگـر و صـادق اسـدی رازی. انتشـارات سـخن گسـتر: مشـهد.
- ---------- (۱۳۹۱) پیش به سوی تحصیلات تکمیلی فرش، گلجام، شماره ۲۱، صص ۵ - ۸.
- چیت‌سـازان، امیـر حسـین، و اسـدی، محمـد صـادق، و کارگـر، حمیـد(۱۳۸۲) آمـوزش دانشـگاهی فرش‌دسـتباف(چالش‌ها و چشـم اندازهـا)، مجمـوع مقاله‌هـا، سـخنرانی‌ها و برنامه‌هـای همایـش سراسـری فـرش در آمـوزش عالـی مهـر ۱۳۷۹، مشـهد: انتشـارات سـخن گسـتر
- چیت‌سـازیان، امیـر حسـین (۱۳۸۲). مجموعـه مقـالات آمـوزش دانشـگاهی فرش‌دسـتباف(چالش‌ها و چشـم اندازهـا) بـه کوشـش امیرحسـین چیـت سـازیان، حمیـد کارگـر و صـادق اسـدی رازی. انتشـارات سـخن گسـتر: مشـهد.
- حریـری، نجـلا و هـدی عابـدی (۱۳۹۲) پژوهـش و نـگارش منابـع علمـی در صنعـت فـرش: رویکـرد علـم سـنجی بـا تأکیـد بـر سـهم ایـران، پژوهـش و نـگارش کتـب دانشـگاهی، شـماره ۳۱، صـص ۵۸-۷۰.
- حشـمتی رضـوی، فضـل الله (۱۳۸۲). مجموعـه مقـالات آمـوزش دانشـگاهی فرش‌دسـتباف(چالش‌ها و چشـم اندازهـا) بـه کوشـش امیرحسـین چیـت سـازیان، حمیـد کارگـر و صـادق اسـدی رازی. انتشـارات سـخن گسـتر: مشـهد.
- حصـوری، علـی (۱۳۸۲). مجموعـه مقـالات آمـوزش دانشـگاهی فرش‌دسـتباف(چالش‌ها و چشـم اندازهـا) بـه کوشـش امیرحسـین چیـت سـازیان، حمیـد کارگـر و صـادق اسـدی رازی. انتشـارات سـخن گسـتر: مشـهد.
- خورسـند رحیـم‌زاده، مجیـد (۱۳۸۵). شـناخت عوامـل موثـر بـر انتخـاب رشـته فـرش دسـتباف دانشـجویان مرکـز آمـوزش عالـی علمـی کاربـردی سـازمان جهـاد کشـاورزی اسـتان فـارس. گلجـام، شـماره ۲، ص. ۸۶-۷۷.
- دانشـگر، احمـد (۱۳۸۲). مجموعـه مقـالات آمـوزش دانشـگاهی فرش‌دسـتباف(چالش‌ها و چشـم اندازهـا) بـه کوشـش امیرحسـین چیـت سـازیان، حمیـد کارگـر و صـادق اسـدی رازی. انتشـارات سـخن گسـتر: مشـهد.
- دانشگر، احمد (۱۳۹۵) دانشنامه فرش ایران، جلد چهارم، انتشارات سبک زندگی، تهران.
- دیـاری، منصـور (۱۳۸۲). مجموعـه مقـالات آمـوزش دانشـگاهی فرش‌دسـتباف(چالش‌ها و چشـم اندازهـا) بـه کوشـش امیرحسـین چیـت سـازیان، حمیـد کارگـر و صـادق اسـدی رازی. انتشـارات سـخن گسـتر: مشـهد.
- ذوقـی، ارغـوان (۱۳۹۳). آسـیب شناسـی رشـته فـرش دسـتباف در مقطـع کارشناسـی. پایـان نامـه کارشناسـی ارشـد، رشـته پژوهـش هنـر، دانشـگاه شـاهد.
- رحمانـی، عباسـعلی، علـی اکبـر سـیدی، محمـد تقـی شـریعتی و حسـین روحانـی (۱۳۸۱) طـرح مطالعاتـی بررسـی تغییـرات رفتـار حرفـه‌ای دانشـجویان رشـته فـرش دسـتباف ورودی ۷۶-۷۷ مراکـز آمـوزش عالـی وزارت جهـاد کشـاورزی، موسسـه آمـوزش عالـی علمـی و کاربـردی جهادسـازندگی.
- رحیـم پنـاه ، فاطمـه (۱۳۹۲). تأثیـر آمـوزش دانشـگاهی رشـته فـرش بـا گرایـش طراحـی بـر جنبـه هـای فرهنگـی و اقتصـادی بـازار فـرش دسـتباف شـهر تهـران ، پایـان نامـه ارشـد، اسـتاد راهنمـا مهـران هوشـیار ، تهـران ؛ دانشـگاه سـوره.
- رحیـم پنـاه، فاطمـه و مهـران هوشـیار (۱۳۹۴) جایـگاه و میـزان تأثیـر رشـتهٔ دانشـگاهی فـرش در بهبـود اقتصـادی فـرش ایرانـی در دوران معاصـر، گلجـام، شـماره ۲۷، صـص ۵-۲۱.
- زکریایـی کرمانـی، ایمـان (۱۳۹۵). بررسـی نقـش و جایـگاه هنرمنـدان خانـدان شـاهرخی در هنـر سـنتی فـرش کرمـان. تهـران:

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1396.13.32.9.9]

- سبحه، خسرو (۱۳۸۲). مجموعه مقالات آموزش دانشگاهی فرش‌دستباف(چالش‌ها و چشم اندازها) به کوشش امیرحسین چیت سازیان، حمید کارگر و صادق اسدی رازی. انتشارات سخن گستر: مشهد.
- سرداری نیا، صمد (۱۳۷۹). مشاهیر آذربایجان، جلد دوم. تبریز: انتشارات شایسته.
- سعیدی، حسن (۱۳۸۲). مجموعه مقالات آموزش دانشگاهی فرش‌دستباف(چالش‌ها و چشم اندازها) به کوشش امیرحسین چیت سازیان، حمید کارگر و صادق اسدی رازی. انتشارات سخن گستر: مشهد.
- سلطانیان، ناصر؛ ابراهیمی، علی؛ دژدار، حسین؛ شعبان نژاد، علیرضا؛ شایسته، رضا؛ کریمی ماچیانی، سلیمان (۱۳۸۱). بررسی وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان هنر صنعت فرش دستباف و چگونگی افزایش آن. مرکز تحقیقات فرش دستباف، تهران.
- صادق‌زاده، محمدعلی (۱۳۸۲). مجموعه مقالات آموزش دانشگاهی فرش‌دستباف(چالش‌ها و چشم اندازها) به کوشش امیرحسین چیت سازیان، حمید کارگر و صادق اسدی رازی. انتشارات سخن گستر: مشهد.
- صوراسرافیل، شیرین (۱۳۸۲). مجموعه مقالات آموزش دانشگاهی فرش‌دستباف(چالش‌ها و چشم اندازها) به کوشش امیرحسین چیت سازیان، حمید کارگر و صادق اسدی رازی. انتشارات سخن گستر: مشهد.
- صوراسرافیل، شیرین (۱۳۹۵) فرش دستباف هویت ناشناخته، فرهنگسرای میردشتی، مشهد.
- عابد، محمدرضا (۱۳۸۲). مجموعه مقالات آموزش دانشگاهی فرش‌دستباف(چالش‌ها و چشم اندازها) به کوشش امیرحسین چیت سازیان، حمید کارگر و صادق اسدی رازی. انتشارات سخن گستر: مشهد.
- عسگری کیا، فرشاد (۱۳۸۲) آموزش آکادمیک هنر ، ماهنامه فرهنگی هنری بیناب،تهران ؛ شماره ۳و۴ ، ص ص۷۰ -۷۵.
- غفرانی زفره‌یی، اکرم (۱۳۹۲). مقایسه شیوه آموزشی سبک طراحی فرش آکادمیک و آزاد در اصفهان، پایان نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما جلیل جوکار، ایمان زکریایی کرمانی، استاد مشاور محمود علیمرادی، دانشگاه هنر اصفهان.
- فیوضات، ابراهیم (۱۳۷۲). بررسی تحولات نظام استاد شاگردی در ایرا . ن تهران: انتشارت دانشگاه شهید بهشتی
- کارآمد، محمدجواد؛ نیکخواه، هانیه؛ زکریایی کرمانی، ایمان؛ نصیری برومند، مجید (۱۳۸۶). مقایسه میزان علاقه-مندی به رشته تحصیلی در دانشجویان فرش و نقاشی، یک تحلیل آماری. دومین سمینار ملی تحقیقات فرش دستباف، جلد دوم، صص. ۷۳۸-۷۲۳.
- کارگر، حمید (۱۳۸۲). مجموعه مقالات آموزش دانشگاهی فرش‌دستباف(چالش‌ها و چشم اندازها) به کوشش امیرحسین چیت سازیان، حمید کارگر و صادق اسدی رازی. انتشارات سخن گستر: مشهد.
- کریمی ماچیانی، سلیمان و ناصر سلطانیان (۱۳۸۸). عوامل موثر بر اشتغال دانش‌آموختگان آموزش عالی فرش دستباف ، سومین سمینار تحقیقات ملی فرش دستباف، تهران، مرکز ملی فرش ایران.
- کیامنش، علیرضا (۱۳۹۲). الگوی ارزشیابی سیپ (CIPP). تهران: دانشنامه ایرانی برنامه درسی.
- مرکز ملی فرش (۱۳۹۵) گزارش‌های سالانه تحلیلی معاونت تحقیقات و آموزش مرکز ملی فرش ایران. اسناد و منابع کتابخانه مرکز ملی فرش ایران، تهران.
- مقنی پور، مجیدرضا (۱۳۹۰) بررسی وضعیت آموزش هنرهای سنتی در سطح آموزش عالی کشور، نامه آموزش عالی، سال چهارم، شماره چهاردهم، صص ۸۹-۱۰۴.
- منتظر، مجید (۱۳۸۲). مجموعه مقالات آموزش دانشگاهی فرش‌دستباف(چالش‌ها و چشم اندازها) به کوشش امیرحسین چیت سازیان، حمید کارگر و صادق اسدی رازی. انتشارات سخن گستر: مشهد.
- میرزاامینی، سیدمحمدمهدی (۱۳۹۲). آموزش دانشگاهی فرش در ایران (بررسی ضرورت‌ها و کاستی‌های آموزش عالی فرش در ایران). فصلنامه پژوهش هنر، ۱، (۲): ۱۵۱-۱۵۸.
- میرزاامینی، سیدمحمدمهدی و جوانمرد قشونی، صبا (۱۳۹۳). تحلیل نقش آموزش عالی فرش در رشد اقتصاد هنر فرش دستباف ایران. شیراز: مجموعه مقالات همایش اقتصاد هنر ایران.
- ---------- (۱۳۹۴). ارزیابی آموزش عالی فرش در چهار محور کارآفرینی، هنری، اقتصادی و علمی. فصلنامه طره، ۲، (۹): ۷۲-۷۳.
- میرزاامینی، سیدمحمدمهدی؛ زکریایی کرمانی، ایمان و نیلی احمدآبادی، محمدرضا (۱۳۹۶). ارزشیابی تاثیر آموزش عالی بر ابعاد هنر، تجارت، پژوهش و کارآفرینی هنر-صنعت فرش دست‌باف ایران. تبریز: یازدهمین همایش ملی ارزیابی کیفیت در نظام‌های دانشگاهی.
- میرزایی، عبدالله (۱۳۹۱) نقد و بررسی سرفصل دروس کارشناسی ناپیوسته فرش دست‌باف، کتاب ماه هنر، شماره

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1396.13.32.9.9]

۱۷۰، ص ص ۱۰ - ۱۳.تهـران
- نـوروززاده، رضـا, رضـا محمـودی, کـوروش فتحـی واجـارگاه و عبدالرحیـم نـوه ابراهیـم (۱۳۸۵) وضعیـت سـهم مشـارکت دانشـگاه هـا در بازنگـری برنامـه هـای درسـی مصـوب شـورای عالـی برنامـه ریـزی، پژوهـش و برنامـه ریـزی در آمـوزش عالـی، دوره ۱۲، شـماره ۴ (۴۲)، صـص ۷۱ - ۹۳.
- نیکخـواه، محمـد؛ شـریف، مصطفـی؛ نصـر، احمـد رضـا؛ طالبـی، هوشـنگ (۱۳۹۰). امـکان سـنجی کاربـرد شـاخص هـای ارزیابـی آمـوزش عالـی در حـوزه ارزشـیابی برنامـه درسـی دوره تحصیـلات تکمیلـی بـر مبنـای الگـوی سـیپ. دوفصلنامـه مدیریـت و برنامـه ریـزی در نظام‌هـای آموزشـی، ۴، (۷): ۱۰۰-۱۳۲.

- Hakan, K & Seval, F.(2009). Evaluation of English Curriculum at Yildiz Technical University Using CIPP Model. Education and Science. 34(153):47-60.
- Phattharayuttawat, S. et al. (2009). An Evaluation of the Curriculum of a Graduate Programme in Clinical Psychology. South East Asian Journal of Medical Education, 3(1): 14-19.
- Stufflebeam, D. L. (2003). The CIPP Model for Evaluation. Presented at the 2003 Annual Conference of the Oregon Program Evaluators Network. Portland, Oregon.
- Stufflebeam, D. L., & Shinkfield, A. J. (1986). Systematic Evaluation. A self instructional guide to theory and practice. Kluwer. Nijhoff pub.
- Wongbenjarat, A, et al. (2003). CIPP Model in Medical Education Assessment at the Nakhon Ratchasima Hospital School of Medicine Thailand. Global Standards in Medical Education for Better Health Care. WFME Conference. Copenhagen. Denmark: 70-79.

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1396.13.32.9.9]

گلجام
دوفصلنامه
علمی - پژوهشی
انجمن علمی
فرش ایران
شماره ۳۲
پاییز و زمستان۱۳۹۶

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-02]

[DOR: 20.1001.1.20082738.1396.13.32.9.9]